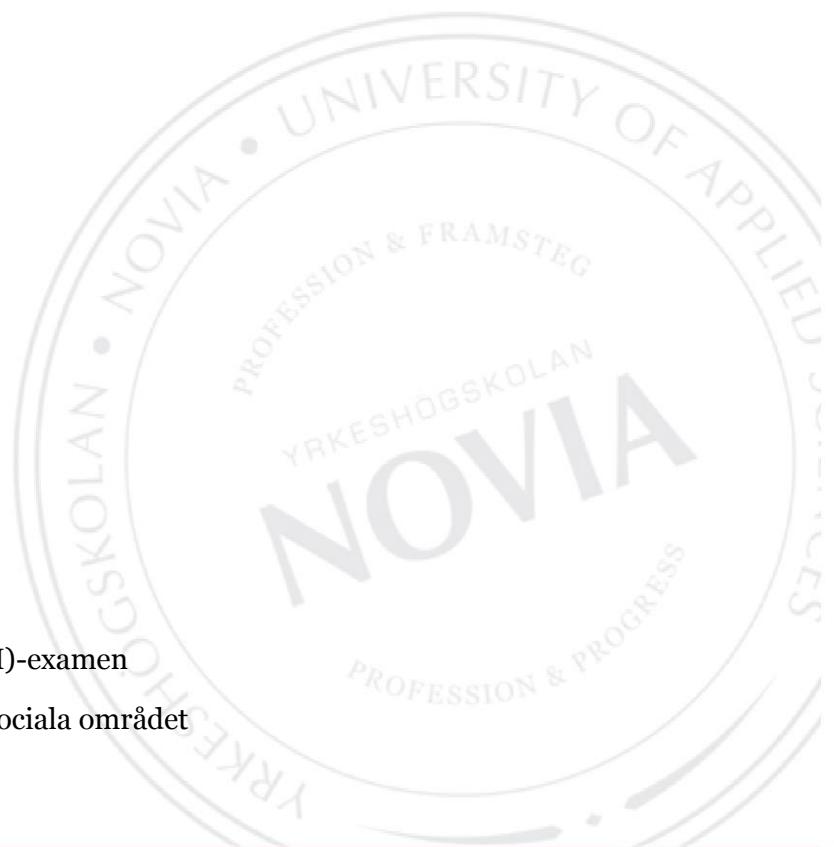

”Vi väntar och ser...”

En kvalitativ studie i hur daghemspersonal hanterar misstänkt försummelse av barn

Janina Sundström

Examensarbete för socionom (YH)-examen
Utbildningsprogrammet för det sociala området
Vasa 2014

EXAMENSARBETE

Författare: Janina Sundström

Utbildningsprogram och ort: Det sociala området, Vasa

Inriktningsalternativ/Fördjupning: Socialpedagogiskt arbete/
familjearbete och förskolepedagogik

Handledare: Carita Blomström
Ralf Lillbacka

Titel: "Vi väntar och ser..."
– En kvalitativ studie i hur daghemspersonal hanterar
misstänkt försummelse av barn

Datum 15.4.2014   Sidantal 53   Bilagor 2

Abstrakt

Syftet med detta examensarbete är att undersöka hur daghemspersonal uppfattar och hanterar situationer där barn misstänks bli utsatta för försummelse i sin hemmiljö. Syftet är också att se hur försummelse relaterar till den för daghemspersonal lagstadgade anmälningsskyldigheten.

I den teoretiska delen kring ämnet presenteras barns rättigheter och behov, samt försummelse, dess typer och konsekvenser. Jag tar också upp daghemspersonalens roll när det gäller försummade barn, riktlinjer som berör daghemmen samt vad lagen säger om saken.

I min undersökning har jag använt mig av en kvalitativ forskningsmetod och intervjuat daghemspersonal i en kommun i Österbotten. Av undersökningen framkom att försummelse är ett känt fenomen som de flesta inom dagvården kommit i kontakt med. Sättet man hanterar fall av försummelse på varierar, men programmet "Ta upp oron" har en viktig roll. Man kunde också se att tröskeln är hög för att göra en anmälan till barnskyddsmyndigheterna, trots den lagstadgade skyldigheten.

Språk: Svenska   Nyckelord: Försummelse, barnskydd, barnmisshandel, anmälningsplikt

---

BACHELOR'S THESIS

Author: Janina Sundström
Degree Programme: Social welfare, Vaasa
Specialization: Socio-pedagogical work/
familywork and pre-school pedagogics
Supervisors: Carita Blomström
Ralf Lillbacka

Title: "We wait and see..."

- A qualitative investigation of how daycare personnel handles cases of suspected child-neglect

---

Date 15.4.2014   Number of pages 53   Appendices 2

Summary

The purpose of this Bachelor's thesis is to investigate how daycare-personnel senses and handles situations where children are suspected to suffer from neglect in their home environment. The aim is also to investigate what ways neglect is covered by the daycare personnel's obligation to report child suffering to agencies.

In the theory-part I introduce children's rights and needs, as well as the concept of neglect, its types and consequences. I then move on to the role of the daycare-personnel in the treatment of neglected children, as well as daycare guidelines and legal matters.

I used a qualitative method for the survey and interviewed daycare-personnel from a municipality in Ostrobothnia. The investigation showed that neglect is a common occurrence that most of the daycare-personnel has been in contact with. The daycare procedure regarding suspected neglect varies, but the program "Bring up the concerns" have an important role. One could also see that there are still high reservations about reporting matters to child protection agencies, even though it is statutory by law.

Language: Swedish   Key words: Child neglect, neglect, maltreatment, child protection

---

Innehåll

1. Inledning	1
2. Syfte	2
2.1 Avgränsningar	2
2.2 Centrala begrepp	2
3. Barns behov och rättigheter	3
3.1 Lagstadgade rättigheter	3
3.2 Behovstrappan	4
3.3 Anknytningen	5
3.4 De viktigaste föräldrafunktionerna	6
4. Försummelse	7
4.1 Olika typer av försummelse	9
4.1.1 Fysisk försummelse	9
4.1.2 Emotionell försummelse	10
4.1.3 Försummelse av hälsovård	11
4.1.4 Försummelse av barnets skolning	12
4.1.5 Professionell försummelse	12
4.2 Risker för att barn försummas	12
4.3 Konsekvenser av försummelse	15
5. Daghemspersonalens roll	17
5.1 Daghemmets uppgift	17
5.2 Daghemspersonalens anmälningsskyldighet	19
5.3 Försummelse av anmälningsskyldigheten	21
5.4 Att uppmärksamma försummelse	22
5.4.1 Våga prata om det svåra	23
5.4.2 Daghemmet som barnets trygghet	25
5.4.3 Anknytning till daghemspersonal	26
5.5 ”Ta upp oron” programmet	27

6. Undersökningens genomförande	28
6.1 Inför undersökningen	29
6.2 Metodval	30
6.2.1 Urval	30
6.2.2 Datainsamling och sekretess	31
6.3 Metod för resultatanalys	32
7. Resultatanalys	33
7.1 Uppfattningar om försummelse	34
7.2 Handlande vid försummelse	37
7.3 Anmälningssplikten och försummelse	41
8. Slutdiskussion och kritisk granskning	45
9. Litteratur	51

Bilagor

1 Inledning

Barn utsätts för försummelse av olika slag överallt i världen, även i Finland, också i Österbotten. I många fall finns det tecken man hade kunnat se om man varit uppmärksam eller vågat öppna ögonen ordentligt. Personal på daghem arbetar i en mycket nära relation med barnen och även deras familjer. De har en viktig uppgift i att uppmärksamma tecken som kan tyda på försummelse. Fysisk misshandel och sexuella övergrepp har en helt annan status jämfört med försummelse, frågan är varför det är så. Försummade barn utsätts för samma hälsovådliga risker som vid de övriga typerna av vanvård av barn, och konsekvenserna kan bli de samma. Forskning tyder dessutom på att försummade barn lider mer i vuxen ålder än de som utstått andra typer av kränkningar.

Barnskyddslagen (2007/417) har under de senaste åren genomgått flera förändringar, vilket gör mitt ämnesval aktuellt. Enligt lag måste daghemspersonal anmäla sin oro till barnskyddsmyndigheterna när de får vetskap om att ett barns välmående på olika sätt kan vara hotat. Trots det finns det många som drar sig för att anmäla, kanske för att de vill känna sig säkra på sin sak innan de anmäler, som jag har uppfattat det har många en ”vi väntar och ser” attityd, vilket även teorin understöder. När det gäller försummelse och barnskyddsbrott borde detta inte finnas.

Det finns stora skillnader mellan finländska kommuner när det gäller barnskyddsanmälningar och varifrån de kommer. Vad är det som gör att daghemmen inom vissa kommuner anmäler oftare än andra? Skolbarn anmäls också mer frekvent än barn under skolålder, kunde man uppmärksamma försummelsen tidigare? Märker daghemspersonal att barn försummas? Vad gör de åt det i sådana fall?

Eftersom jag snart utexamineras som socionom med inriktningen familjearbete och förskolepedagogik är ämnet passande för mig. Det är ett alltjämt aktuellt ämne som jag i mitt yrkesliv eller i mina eventuella fortsatta studier inom socialt arbete kan ha nytta av. Jag kommer att göra en kvalitativ undersökning genom att intervjua personal på daghem inom en utvald kommun, och därmed anser jag att även de kan ha nytta av mitt arbete.

2 Syfte

Syftet med mitt lärdomsprov är att undersöka hur daghemspersonal hanterar misstänkt försummelse samt hur försummelse relaterar till den för daghemspersonal lagstadgade anmälningsskyldigheten. Undersökningen genomförs genom intervjuer med daghemspersonal.

Centrala frågeställningar

- Vad är försummelse?
- Hur handskas daghemspersonalen med misstänkt försummelse?
- Vilka åtgärder bör man vidta?

2.1 Avgränsningar

Fysisk, psykisk och sexuell misshandel eller utnyttjande av barn kommer jag inte att behandla desto mer i detta lärdomsprov, även om de är tätt sammankopplat med mitt ämnesval. Jag har valt den här avgränsningen eftersom försummelse är något som förekommer i så gott som alla fall där barn far illa, men som sällan uppmärksammas som ett problem för sig.

2.2 Centrala begrepp

De begrepp jag kommer att använda kan användas i olika situationer och eventuellt tolkas på andra sätt, varför jag vill redogöra för vilken betydelse de har i detta sammanhang.

Med försummelse av barn avser jag barn vars grundläggande basbehov inte tillfredsställs. Barn har behov som vårdnadshavaren är skyldig att tillgodose, behov som gäller näring, skötsel, hygien, vård, kärlek och trygghet, d.v.s. både grundläggande fysiska samt emotionella behov.

Kränkning av barn använder jag som samlingsbegrepp för alla de olika former barn kan behandlas illa på. Försummelse, fysisk och psykisk misshandel, sexuella övergrepp hör alla till den här benämningen. Vanvård används också som synonym.

3 Barns behov och rättigheter

I det här kapitlet kommer jag att ta upp vilka grundläggande behov barn har, eftersom det är när de inte blir tillgodosedda som försummelse uppstår. Barn har också särskilda lagstadgade rättigheter, som föräldrar och yrkespersonal som kommer i kontakt med barn bör känna till. Alla barn i Finland är berättigade särskilt skydd. Från den dag de föds har barn behov, vilka barnets vårdnadshavare är skyldiga att tillfredsställa. Det är en lagstadgad rättighet för barn att växa upp i en trygg miljö och få en harmonisk och mångsidig utveckling. (Barnskyddslagen 2007/417 § 1). Lagen finns till för att trygga de behov barn har, för att göra försummelse lagstridig.

3.1 Lagstadgade rättigheter

Det som Finlands lagstiftning säger angående barns rättigheter går hand i hand med FN:s barnkonvention. Konventionen för barns rättigheter har följande fyra grundprinciper: Alla barn har samma rättigheter, barnets bästa ska beaktas vid alla beslut, alla barn har rätt till liv och utveckling och alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad. Barnkonventionen vill trygga barnets rätt till att utvecklas fysiskt, psykiskt, moraliskt, socialt och andligt, samt att få stöd för detta när barnet inte kan uttrycka sina rättigheter på egen hand. Eftersom Finland förbundit sig att följa FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna, fungerar den som en slags internationell lag, alla länder som förbundit sig till konventionen har även i sin egen lagstiftning anpassat sig efter konventionen. (FN:s barnkonvention).

Den finländska Barnskyddslagens (2007/417, § 1) syfte är att trygga barnets rätt till en trygg uppväxtmiljö, en harmonisk och mångsidig utveckling samt ett särskilt skydd. Barnets föräldrar eller andra vårdnadshavare ansvarar för att barnet ska få en harmonisk utveckling och välfärd. Myndigheter som arbetar med barn och familjer ska stöda föräldrarna eller vårdnadshavarna i denna uppgift samt ge nödvändig hjälp när det behövs (§ 2). Barn och unga har, om deras ålder och utvecklingsnivå tillåter det, rätt att uttrycka sin åsikt samt ta del av information som berör dem i ett barnskyddsärende. Då behov av barnskydd bedöms är barnets åsikt och önskan av stor vikt (§ 5). Om föräldrarna inte kan svara för att barnets lagstadgade rättigheter tryggas bör familjen få särskilt stöd, därmed

har också de som i sitt yrke kommer i kontakt med barn ett visst ansvar för att barnets rättigheter är tryggnade. Barnskyddslagen lyfter fram att det alltid är barnets bästa som kommer i första hand, deras rättighet till delaktighet och särskilt skydd är av yttersta vikt. När man är i behov av alternativa lösningar för ett barn är det barnets rättigheter och behov man utgår ifrån. (Räty 2008, s. 17-18).

3.2 Behovstrappan

Varför barn är berättigade särskilt skydd, värdig omsorg och fostran är för att de har behov av det och är helt försvarslösa om ingen annan värnar om den. För att ett litet barn ska överleva behöver dess grundläggande behov tillfredsställas men för att det ska kunna växa upp till en trygg och välmående individ finns det förutom dem många andra behov, så som en trygg anknytning. Det finns flera teorier kring vilka de viktigaste behoven är hos barn, kunskapen är omfattande gällande hur barn normalt utvecklas och vilka behov som behöver tillfredsställas, vidare finns också teorier kring avvikande utveckling, orsaker och det särskilda stöd i olika former de barnen behöver. Behoven är, enligt dagens ledande teorier, de samma för alla barn. (Gustafsson, 2011 s. 18-20).

Psykologen Abraham Maslow presenterade år 1943 en modell som ännu idag är aktuell. Den så kallade behovstrappan, där han i rangordning ställer upp fem behov, där det viktigaste kommer först.

1. Kroppsliga behov
2. Behov av trygghet
3. Behov av kärlek och gemenskap
4. Behov av uppskattning
5. Behov av självförverkligande

Om behoven inte tillfredställs påverkas barnet i olika grad och kan därför behöva det man kallar för ”särskilt stöd” på något område. Det är lätt att förstå att ett barn med hörselskada behöver särskilt stöd under hela daghemstiden, om hörselskadan är bestående. Vad man däremot inte alltid tar i beaktande kan vara flickan i daghemsguppen vars mamma insjuknar i en svår sjukdom och föräldrarnas resurser inte räcker till. Får den flickan särskilt stöd? Uppmärksammar personalen det? Det är barnets rättighet att dess behov tillgodoses, även när behovet är tillfälligt och övergående. (Gustafsson 2011 s. 20-22).

3.3 Anknytning

Anknytningen till vårdnadshavaren har stor betydelse för barnets upplevelse av trygghet och kärlek, vilka hör till dess grundläggande behov. Eftersom anknytningen till föräldrarna eller annan person i barnets närhet präglar barnet hela livet i dess sätt att relatera till andra människor, och formar dess inre arbetsmodeller för att hantera problemsituationer i livet, är det viktigt att man vid misstanke om försummelse iakttar interaktionen mellan förälder och barn.

Det psykologiska band som John Bowlby utvecklade en teori om och som idag kallas anknytning, har sin kärna i att människor behöver andra människor för att kunna leva. Teorin bygger på att ett nyfött barn inte kan överleva om ingen tar hand om det, därför har de ett speciellt beteendemönster för att söka kontakt och få omvårdnad av människor runtomkring. Till detta beteende hör att fästa ögonkontakt, att klänga sig fast, gråta och le. Detta system är utvecklat redan vid födseln och dess mål är att få omvårdnad och skydd och ska hos vuxna människor framkalla vilja att ta hand om barnet. (Karlsson 2012, s. 65-66).

Barnet knyter an till den eller de personer som finns i barnets närhet, oberoende av hur väl de lämpar sig för uppgiften. Spädbarn måste knyta an för att överleva, ensamma klarar de sig inte (Hindberg 2006, s. 51). Genom anknytningen utvecklar barnet inre modeller för hur omvärlden och det sociala samspelet fungerar. Dessa har barnet med sig hela livet, mönstret för sociala interaktioner formas här och barnet lär sig hur dess beteende bemöts. I bästa fall får barnet en trygg anknytning, där föräldern är en trygg bas som barnet kan lita på att finns där när det behövs, däremellan är världen till för att utforskas med nyfikenhet. En trygg anknytning innebär att barnets behov tillgodoses. En otrygg anknytning kan däremot te sig på olika sätt. Det kan vara så att barnet söker trygghet men den som erbjuder den är den samma som väcker rädsla, vilket skapar en konflikt hos barnet. Detta kallas *desorganiserad anknytning*. En *otrygg men organiserad anknytning* innebär att föräldrarna/vårdnadshavarna kan vara oförutsägbara, umgänget är på deras villkor. Det här gör att barnet måste läsa av föräldern när det passar och vilket humör han/hon är på (*Ambivalent anknytning*), vårdnadshavaren kan också ha en avvisande attityd när barnet söker trygghet och visa ogillande, vilket leder till att barnet snabbt lär sig att han/hon inte

ska visa de negativa känslorna för föräldern (*Undvikande anknytning*). (Karlsson 2012, s. 66-69).

Tendenser till otrygg anknytning behöver inte alltid vara kopplat till försummelse, men det kan finnas skäl att misstänka att det finns ytterligare problem i familjen, speciellt om det är en desorienterad anknytning som observeras. Det desorienterade anknytningsmönstret kan leda till att barnet utvecklar ett "falskt jag" och anpassar sig helt efter andra, eller så är det ständigt på sin vakt och upplever att man inte kan lita på någon, som en följd av att barnet gett upp hoppet om en förälder som inger trygghet. Detta kan leda till att barnet inte har någon förståelse för sig själv, inte är riktigt levande och känner sig tom. Barn med detta anknytningsmönster lever ofta med flera problemfaktorer i familjen och försummelse förekommer genom bristande omsorg och vanvård i olika former. Det kan vara en förälders missbruk, psykiska ohälsa, obearbetade traumatiska upplevelser från den egna barndomen, hemlöshet, krigsupplevelser, fattigdom m.m., som orsakar en bristande relation med barnet. Ju fler belastningar desto större är risken för att en desorienterad anknytning utvecklas. (Karlsson 2012, s. 69-71).

Oavsett hur barn blir behandlade, relaterar de alltid till hur anknytningen ser ut till dess omsorgsgivare, annars överlever de inte. Anknytningsbeteende förändras när barnet blir äldre, från att från början vara t.ex. gråt vid hunger kan det istället visa anknytningspersonen på andra sätt vad som är fel. Anknytningen ger alltså grunden för hur barn beter sig i utsatta situationer och formar barnets uppfattning om sig själv och om andra människor. Med andra ord är anknytningsmönstret ett tydligt svar på hur föräldrar bemöter barnet. Mönstret syns inte alltid, men i utsatta situationer som vid separation och återförening till föräldern kan anknytningsmönstret synas tydligt. (Killén, 2000, s. 51-53)

3.4 De viktigaste föräldrafunktionerna

För att barn ska må bra är det inte perfekta föräldrar som eftersträvas, men föräldrar som är "tillräckligt bra". De flesta föräldrar faller under den kategorin, men för de som inte gör det finns det olika bakomliggande orsaker. I den här delen kommer jag att redogöra för vad som förutsätter ett tillräckligt bra föräldraskap, saker som tangerar barnets grundbehov och en trygg anknytning, men som ger en mer konkret bild av de viktigaste föräldrafunktionerna.

Psykiska påfrestningar, socioekonomiska problem, våld, misshandel eller missbruk gör det svårt, nästintill omöjligt, att vara en tillräckligt bra förälder. Samma sak gäller om föräldern i sin egen barndom fått uppleva bristande föräldraskap. Bra föräldraskap kräver en viss social kompetens och bra självkänsla, för att barnet ska kunna känna sig tryggt. Dessutom finns det en rad föräldrafunktioner som behövs för att barnet ska må bra, dessa förutsätter känslighet och lyhördhet hos föräldrarna. En av dem är att *se barnet som det är*, som handlar om att se och förstå barnet, dess behov och möjligheter. En realistisk uppfattning är eftersträvansvärt, men det finns knappast någon som alltid har det, varken när det gäller egna eller andras barn. Att *engagera sig i barnet på ett känslomässigt positivt sätt* är en annan av de viktigaste funktionerna hos föräldrar. Barn behöver känna föräldrarnas stöd i dem som person och när det gäller alltifrån utveckling till glädje och sorg. Barnen behöver också känna att föräldrarna tycker om att vara med dem, att de engagerar sig i dem med glädje, det för att barnet ska utveckla samma sätt att se på omgivningen: Med optimism och engagemang. (Killén, 2000, s. 36-40).

Killén (2000, s. 40-41) fortsätter med *att visa barnet empati* som följande föräldrafunktion för tillräckligt bra föräldraskap. Det handlar om att kunna trösta barnet när det är ledset och lära barnet att hantera känslor. De barn som besvaras med denna föräldrafunktion är barn som vågar känna och visa känslor. Detta är grunden för att barnen ska kunna förstå hur andra har det och utveckla empati. Att *ha realistiska förväntningar på vad barnet klarar av* nämns som den sista av de viktigaste föräldrafunktionerna. Förväntningarna ska stimulera, bekräfta och utmana, detta hjälper barnet att utveckla en god självkänsla utan oro för att inte vara tillräckligt duktiga. De kan strukturera och känna att de kan bemästra saker, vilket är en viktig skyddsfaktor.

4 Försummelse

När ett barns basbehov inte blir tillfredställt, oberoende av orsak, blir det försummat. Jag har hittills behandlat de behov och rättigheter barn har, för att komma till kärnan i mitt lärdomsprov, försummelse av barn. Försummelse är när behoven och rättigheterna inte tryggas, det är ett komplext och omfattande begrepp samt svårt att definiera bl.a. på grund av att försummelsen är svår att mäta. Till barns grundbehov hör kärlek, omsorg, respekt, att bli sedd och hörd, få rätt näring för rätt ålder, adekvat klädsel och hygien, trygghet, beskydd, stimulans, hälsovård, tandvård och skolning.

Försummelse förekommer nästan alltid då barn behandlas illa på olika sätt, fysisk misshandel och sexuella övergrepp är tätt sammankopplade med försummelse också på andra plan (Stakes, 2004, s. 13). Försummelsen kan vara allt från lindrig till livsfarlig för barnet, om den är allvarlig och långvarig kan den påverka barnets utveckling på flera sätt. Försummelse är något som myndigheter ofta blundar för, det som på engelska kallas "Neglect of neglect", vilket betyder att barn som försummas av sina föräldrar dessutom försummas av myndigheterna som ska skydda barn. Det beror bl.a. på att kännedomen är dålig kring försummelse, den är svår att beskriva och uppfattas inte som lika "intressant" som då barn far illa på andra sätt. (Hindberg, 2005, s. 102-103).

Man anser ofta att försummelse av barns grundläggande behov inte är lika allvarligt som fysisk misshandel eller sexuella övergrepp. Det finns en stor medvetenhet kring de senare typerna av vanvård av barn, och man känner till vikten av att uppmärksamma fallen och inte låta dem bero. Samma sak gäller inte försummelse, det är ett stort problem men som inte fått samma uppmärksamhet som sexuella övergrepp och misshandel. Försummelse är den typ av kränkning mot barn som förmodligen är vanligast och även den form som orsakar flest dödsfall. Kliniska undersökningar och forskningar har på senare tid visat att konsekvenserna av försummelse är lika allvarliga och ger upphov till likartade skador som de övriga typerna av vanvård, vilket man förr inte trott. Dock förorsakar försummelse inte samma typ av akut kris, vilket kan vara en anledning till att området inte anses vara lika intressant och därmed är relativt outforskat. Också det faktum att media inte uppmärksammar försummelse lika frekvent som de övriga vanvårdstyperna gör att den förblir osynlig och inte anses vara så farlig. (Hindberg 2005, s. 102-106, Söderholm & Politi 2012, s. 77-78).

Enligt en amerikansk studie bland människor i olika åldrar och yrkesgrupper, som bevittnat att ett barn blivit försummat, vidtog 41,3% inga åtgärder alls (Fledderjohann & Johnson 2012, s. 15). Också det skvallrar om att synen på försummelse inte är så allvarlig som den borde vara. Fallen kommer sällan ens så långt som till barnskyddsmyndigheternas bord, eftersom de ofta förbises, är svåra att upptäcka och för att gränsen för vad som uppfattas som försummelse kan variera. Hur smutsiga kläder kan ett barn ha innan det är frågan om försummelse? Och hur många gånger ska det säga att det inte fått någon mat hemma innan någon i t.ex. daghemspersonalen reagerar. (Söderholm & Politi 2012, s. 77-78).

Försummelse av barn gör mest skada i spädbarns- och småbarnsåldern och det är också då den är som vanligast. Det är omöjligt att veta hur många som blir försummade p.g.a.

försummelsen är svår att mäta samt för att alla fall inte kommer till myndigheternas kännedom. I en studie, gjord i Tyskland 2012, framkom att emotionellt våld och försummelse är minst lika vanlig som andra typer av vanvård av barn (Iffland, Brähler, Neuner, Häuser & Glaesmer 2013, s. 6). Man räknar med att 10 % av barn i rika länder försummas, detta enligt en undersökning som utfördes av Ruth Gilbert m.fl. år 2009. I den undersökningen framkom också att en stor del av fallen aldrig rapporteras till barnskyddsmyndigheterna, eftersom de som kommer i kontakt med barnen inte upptäcker försummelsen, eller inte inser dess omfattning och riskerna för barn som försummas. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, s.17).

Försummelse av barn återfinns i alla kulturer och i alla samhällsklasser. Risker utgör bl.a. våld i familjen, psykisk ohälsa, missbruk m.m. Trots att riskfaktorer finns i familjen betyder det inte per automatik att barnen försummas, skäl finns dock för att uppmärksamma problematiken om man misstänker försummelse av barnen, eller i förebyggande syfte. Orsakerna till att försummelse uppstår är sällan bara en, det är flera enskilda faktorer och deras samverkan med varandra som kan skapa problem. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012, s.17).

4.1 Olika typer av försummelse

Försummelse kan delas in i fem olika kategorier: Fysisk försummelse, emotionell försummelse, försummelse av hälsovård, försummelse av skolning samt yrkesmässig eller professionell försummelse. Dessa går ofta in i varandra och sällan förekommer bara en av dem när ett barn blir försummat. Jag kommer i denna del att kort redogöra för de olika typerna av försummelse.

4.1.1 Fysisk försummelse

Fysisk försummelse innebär att barnets fysiska behov inte tillfredställs. Försummelsen får ofta sin början i spädbarnsålder, ibland redan under graviditeten genom att modern t.ex. använder alkohol. Fysisk försummelse efter att barnet är fött kan handla om brist på näringsrik mat, kläder, ändamålsenliga boförhållanden eller en trygg omgivning. Det kan också betyda att barnet lämnas själv i situationer som det med egna kunskaper och

förmågor inte klarar sig i, t.ex. lämnas ensamt i ett köpcentrum eller fritt kommer åt farliga kemikalier så som tvättmedel i hemmet. Barnet lever i en omgivning där ingen uppmärksammar, förstår eller bryr sig om barnets grundbehov, av en eller annan anledning. Fysiskt försummade barn är ofta också emotionellt försummade. (Hindberg 2005, s. 106, Söderholm & Politi 2012, s. 80).

4.1.2 Emotionell försummelse

Emotionell försummelse eller emotionellt våld finns nästan alltid med när barn behandlas illa, men den kan också förekomma skilt för sig och är då svår att upptäcka. Den här typen av försummelse har inga yttre tecken, förutom i extrema fall då barnet kan stanna upp i sin utveckling och sluta växa. När barn försummas emotionellt får de ingen eller bristfälligt med kärlek, bekräftelse och uppskattning, de känner sig värdelösa, oönskade och oälskade, vilket kan leda till en kronisk emotionell tomhet där barnet inte kan dela sina känslor med andra. Den emotionella försummelsen kännetecknas av att barnets omgivning avvisar barnet, visar ogillande, ignorerar det eller isolerar det från omvärlden. Emotionellt våld kan också innebära verbala kränkningar, såsom hot, skrämnel, beskyllningar, förlöjligande m.m., samt att barnet luras med på sådant det inte vill eller borde göra. (Hindberg 2005, s. 106-107, Söderholm & Politi 2012, s. 80-81).

Den brittiska barn- och ungdomspsykiatrikern *Danya Glaser* (Söderholm & Politi, 2012, s. 77, 81) delar upp den emotionella försummelsen i fem kategorier:

1. Föräldrarna är inte emotionellt närvarande
  - *Föräldrarna reagerar inte på barnets emotionella signaler, barnet blir varken sett eller hört. Detta beror ofta på föräldrarnas missbruk eller mentala problem.*
2. Föräldrarnas uppfattning om barnet är negativ eller felaktig
  - *Gör barnet till en syndabock t.ex. för att det förstört mammans liv, barnet bemöts negativt, avvisas.*

3. Växelverkan mellan barnet och föräldrarna är inkonsekvent och osakligt i förhållande till barnets ålder
  - *Föräldrarna kan vara överbeskyddande och begränsa barnets nyfikenhet och vilja att lära, eller också har föräldrarna orealistiska förväntningar på vad barnet ska kunna.*

4. Föräldrarna är oförmögna att förstå sig på barnets individualitet och psykologiska gränser.
  - *Barnet används för att uppfylla mammans eller pappans psykologiska behov, vårdnadshavaren saknar förmåga att skilja på barnets verklighet och de egna önskningarna.*

5. Föräldrarna är inkapabla att stöda och trygga barnets sociala behov och anpassande
  - *Föräldrarnas beteende och livsstil kan leda till att barnet tvingas in ett problematiskt socialt beteende.*

4.1.3 Försummelse av hälsovård

Barnets hälsovård kan försummas på flera olika sätt. Föräldrarna kan som exempel låta bli att föra barnet för vård, eller föra det väldigt sent, även när det uppenbart behöver det t.ex. vid tydlig karies, infektioner eller blödningar. Det kan också handla om att föräldrarna inte för barnet på hälsokontroller, rehabilitering och terapi, inte ger barnet ordinerade mediciner eller för bort barnet mitt under en undersökning eller behandling. Barn som utsätts för denna typ av försummelse, försummas ofta även på andra sätt. (Söderholm & Politi 2012, s. 81-82).

4.1.4 Försummelse av barnets skolning

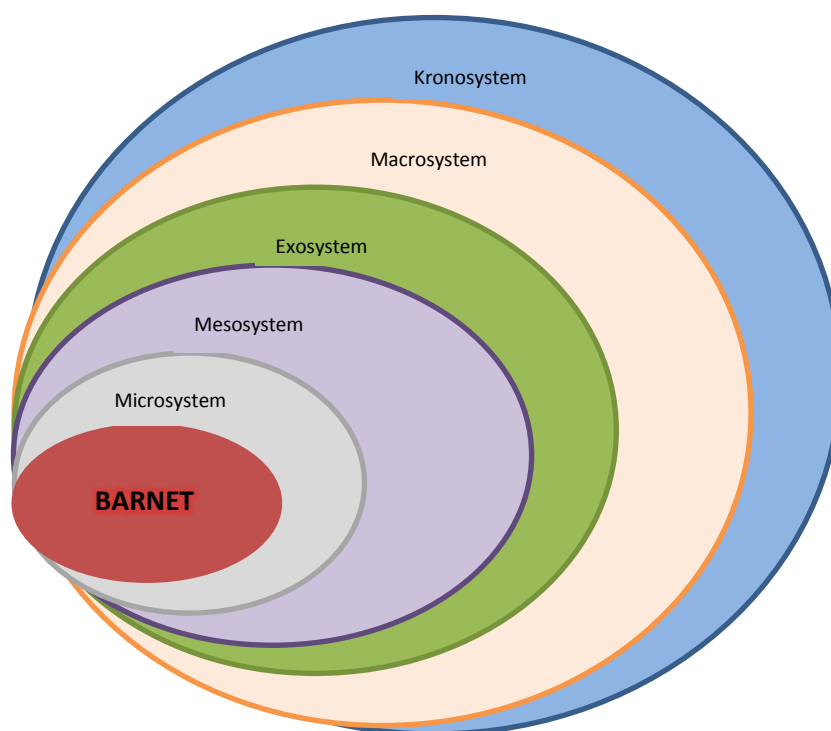
Försummelse av barnets skolning kan innebära att föräldrarna inte för barnet till skolan, har en negativ uppfattning om skolan eller dess principer eller att barnets själv inte vill gå. Här kan många andra faktorer inverka, så som mobbning eller barnets behov av stödundersvisning, vilket även skolan och samhället har ett ansvar för. (Söderholm & Politi, 2012, s. 82).

4.1.5 Professionell försummelse

Med professionell försummelse menas att barn som försummas av sina vårdnadshavare ofta också försummas av de som i sitt yrke kommer i kontakt med de barnen, ”neglect of neglect”. Detta gäller daghemspersonal, skola, rådgivningar, barnskyddsmyndigheter, sjukvårdspersonal m.m. och innebär att de professionella inte vill, vågar eller kan ta itu med en misstänkt försummelse. Anledningen är ofta okunskap eller att man söker ursäkter, t.ex. ”ingen förälder är perfekt”, eller tänker att det kanske inte är så illa som det ser ut. (Söderholm & Politi 2012, s. 82-83).

4.2 Risker för att barn försummas

I detta kapitel tar jag upp de riskfaktorer i barnets omgivning som kan leda till försummelse. I arbete med barn är det viktigt att känna till de faktorer som kan öka risken för att ett barn utsätts för försummelse, för att man ska kunna identifiera problemen och ingripa i tid. Riskfaktorerna utgör inga indikationer på att försummelse förekommer, det är enbart risker, barn med riskfaktorer omkring sig kan också bli väl omhändertagna. Risker på ett plan kan dessutom kompenseras med styrkor på ett annat. Förutom riskerna behandlar jag Urie Bronfenbrenners ekologiska utvecklingsmodell, för att ge en bredare förståelse för vilken omfattning och på vilka plan försummelsen kan uppkomma, hur svåridentifierbar den kan vara och även hur barnet ändå kan skyddas genom kompenserande faktorer (se figur 1).

Figur 1. Urie Bronfenbrenners ekologiska teori. Försummelse och kränkning av barn är inte enbart en följd av ett problem, utan en mångfacetterad reaktion som utlösts av flera olika faktorer.

Modellen används av många forskare idag och grundar sig på att barnet lever i en miljö där många faktorer påverkar dess situation och välmående. I den omedelbara närheten (*Microsystem*) finns familj, daghem, skola och fritidsaktiviteter, som förändras med tiden eftersom behoven hos barnet också förändras. Riskerna för försummelse på den här nivån kan vara bl.a. föräldrarnas levnadssätt som påverkar barnet negativt. (Söderholm & Politi 2012, s. 83).

Mesosystem är förhållandet mellan de olika mikrosystemen, där barnet bildar sin verklighetsuppfattning. Mesosystemen är svaga t.ex. om barnet är den enda kontakten mellan hem och dagvård/skola eller om föräldern inte har någon uppfattning om vad barnet gör på sin fritid. Risken för försummelse finns här om samtal kring barnets vardag saknas. (Söderholm & Politi, Johanna 2012, s. 83).

På *Exosystemnivån* finns föräldrarnas arbetssituation, arbetstider, tillräcklig utkomst, hälsovård, föreningar m.m. som exempel på faktorer som kan påverka barnet och risken för försummelse. Det är faktorer som inte är i barnets närmaste omgivning men ändå kan

påverka livssituationen både i positiv och i negativ riktning. (Söderholm & Politi 2012, s. 83).

Exo- och mesosystemen har en verksamhet i sig, men hör ofta under någon form av ideologi, kultur eller religion, d.v.s. ett *makrosystem*. Makrosystemet säger ofta hur världen är eller hur den kunde (borde) vara och här förekommer också försummelse med värderingar eller tro som grund. Det kan t.ex. gälla barnaga, som inom vissa trossamfund och kulturer uppfattas som fostran. Även från denna nivå kan barnet påverkas i sitt vardagliga liv. (Söderholm & Politi 2012, s. 83-84).

Den yttersta ringen i figuren, *kronosystemet*, står för de förändringar som sker med tidens gång. Individen utvecklas och de roller och förhållanden man har förändras med tiden, liksom också samhället gör. (Söderholm & Politi, Johanna 2012, s. 84).

Utgående från modellen kan man också dela in faktorerna i två kategorier: potentiella riskfaktorer och kompenserande faktorer. De potentiella riskfaktorerna är de som ökar risken för att råka ut för kränkningar av olika slag, medan den kompenserande minskar risken. När man misstänker att ett barn försummas ska man beakta både de potentiella riskfaktorerna och de som kan kompensera dem och fungera som skyddsfaktorer. Vilken familj som helst kan försättas i en kris som rör om i familjeförhållandena, då bör man titta noggrant på vilka kompensationsfaktorer som finns innan man vidtar åtgärder. I första hand är det barnets påverkan och mående som ska beaktas, inte potentiella riskfaktorer. (Söderholm & Politi 2012, s. 84-85).

Barnet i sig skapar aldrig själv risken för att bli försummat, men det har visat sig att vissa egenskaper barn kan ha, gör att de i högre grad utsätts för olika former av kränkningar. För tidigt födda barn och barn med utvecklingsstörningar utsätts oftare än andra för kränkningar och försummelse, medan det att man föds som flicka i vissa kulturer kan innebära större risk för att bli sexuellt utnyttjad. Föräldrarnas bakgrund och traumatiska upplevelser i barndomen kan också öka risken för att de i sin tur försummar sina barn, dock är det inte en riskfaktor i sig, många tar trots svåra upplevelser väl hand om sina barn. Drogproblematik hos föräldrarna, speciellt om de också är unga, är en av de största riskfaktorerna, vars påverkan på barnets liv och utveckling är väldokumenterad. Psykisk ohälsa, låg utbildningsnivå eller ung ålder hos föräldrarna utgör också riskgrupper som förekommer mer frekvent hos barnskyddsmyndigheterna. Föräldrar med både drogproblem och psykisk ostabilitet, samt i familjer var det förekommer våld i parrelationen utgör en så

stor risk att vid misstanke om ett barn blivit kränkt eller försummat så utreds alla familjens barn. (Söderholm & Politi, 2012, s. 85-86).

Andra riskfaktorer som är speciellt viktiga när det gäller försummelse är boendesäkerhet, säkerhet när det gäller farliga ämnen, det sociala nätverket samt föräldrarnas arbetssituation. Speciellt ensamstående föräldrar utan stöd i sin närhet löper risk att försumma sina barn. Familjer med barn som försummas är ofta mer oorganiserade, saknar rutiner och ger mindre utrymme för en positiv atmosfär barn och föräldrar emellan, jämfört med familjer där barnen inte försummas. (Söderholm & Politi 2012, s. 86-87).

4.3 Konsekvenser av försummelse

Försummelse kan få allvarliga och långtgående konsekvenser, det händer att barn dör eller att de som vuxna tar sitt eget liv som en följd av att de blivit försummade i sin barndom. Dessa konsekvenser finns oberoende av orsaken till försummelsen, så som psykisk sjukdom, familjevåld eller okunskap hos föräldern. I det här kapitlet tar jag upp de konsekvenser försummelsen har och koncentrerar mig i huvudsak på barn under skolåldern.

Utvecklings- anknytnings- och neurobiologisk utvecklingsteori har på senare tid utvecklat förståelsen för hur försummelse påverkar barn (Hindberg, 2005, s. 107). Barn som försummas kan skadas allvarligt både psykisk och fysiskt, också deras kognitiva och sociala kompetens påverkas. De tecken och kliniska fynd man kan hitta hos barn som blir försummade ser inte alltid likadana ut. Det man ser beror på försummelsens art, orsaker, barnets ålder och temperament, kognitiva förmåga, skyddande faktorer i omgivningen, hur länge försummelsen pågått, om barnet utsatts för andra kränkningar, samt *resiliensen*. Riskfaktorerna och de kompenserande faktorerna gör att barnet utvecklar en resiliens, det vill säga barnets förmåga att klara av de påfrestningar det utsätts för. Resiliensen är en motståndskraft som genom en process hjälper människan att hantera svåra upplevelser, ju bättre resiliens barnet utvecklar, desto större är möjligheterna att det kan leva ett normalt liv där svårigheterna inte tar överhanden. Här har de kompenserande faktorerna en viktig uppgift, en vuxen person i barnets närhet, t.ex. inom dagvården, som ger barnet den sociala och emotionella trygghet det behöver kan vara det som gör att barnet utvecklar en stark resiliens och överlever de påfrestningar det utsätts för. (Söderholm & Politi 2012, s. 88).

För barn i lekåldern är anknytningen till en vuxen av stor betydelse, också andra positiva sociala förhållanden samt kognitivt utmanande stimulans är viktiga för att barnet ska växa och utvecklas, därför kan försummelse i den åldern ha allvarliga konsekvenser. Barn som måste ha hjälp med allt, som inte tar ögonkontakt, är passiv, undviker fysisk kontakt, är rastlös m.m. bör följas upp, eftersom det kan vara tecken på försummelse även då somatiska fynd saknas. Försummade barn betar sig ofta mera vuxet och otypiskt för sin ålder, det som en följd av att de hemma ofta har en vuxens ansvar. Försummelse av barnets grundvård och fortgående verbala kränkningar gentemot barnet påverkar barnets språkutveckling och dess sociala och emotionella beteende. Att identifiera emotionell försummelse i ett tidigt stadie kan vara svårt då föräldern inte kränker barnet då exempelvis daghems- eller vårdpersonal är närvarande. När barnets fysiska utvecklingskurva gällande längd och vikt avviker från det förväntade (*Failure to thrive*) utan känd orsak är det skäl att misstänka försummelse, i sådana fall har försummelsen redan pågått en längre tid. Andra fysiska tecken på försummelse är bl.a. att barnen är smutsiga, luktar illa, har utslag, är undernärda eller överviktiga. (Hindberg 2005, s. 108, Söderholm & Politi 2012, s. 88-89).

I en rapport från England gällande barn som dött av försummelse sammanfattas tecknen på psykisk misshandel och försummelse hos små barn i följande: Återkommande ihållande infektioner, söker ofta sjukvård, oförklarliga blåmärken, allvarliga blöjutslag, ”failure to thrive”, allmän utvecklingsförsening, störd anknytning och dålig social respons. (Hindberg 2005, s. 109)

I en studie gjord 2012 har man jämfört olika tidigare studier gällande försummelse och annan typ av kränkningar mot barn (inte sexuella) och konsekvenserna för barnen i vuxen ålder. I studien kom man fram till att barn som blivit försummade utsätts för flera allvarliga hälsorisker i vuxen ålder, speciellt psykisk ohälsa. Bl.a. depression- och ångeststörningar, självmordsförsök, drogproblematik och riskfyllt sexuellt beteende förekommer också mera frekvent hos barn som upplevt försummelse. Försummelse kan också innebära högre risk för vissa sjukdomar, bl.a. schizofreni, hörselnedsättningar, tuberkolos och hepatit C. (Norman, Byambaa, De, Butchart, Scott & Vos, 2012, s. 1, 19-21).

5 Daghemspersonalens roll

De flesta barn i Finland under 6 år får någon form av dagvård. Dagvården kan vara den enda kontakt ut i samhället som barnet har, barnets sociala mötesplats. Jag kommer i detta arbete koncentrera mig på daghem, som är den vanligaste dagvårdstypen. Personalen på daghem kommer i kontakt med både föräldrar och barn, ofta under en längre tid, vilket ger dem goda möjligheter att upptäcka när något inte står rätt till. Här behövs mera kunskap, för att tidigt upptäcka de barn som har svårigheter och därefter snabbt kunna tillsätta stödinsatser (Marklund m.fl. 2012, s. 7). Daghemspersonalen behöver dock alltid tänka på hur de lägger fram sina tolkningar av ett barns beteende eller uppfattningar om hur barnet mår. Som professionella fostrare befinner sig personal i en viss maktposition, speciellt gentemot föräldrarna, vilket gör att personalens ord kan väga tungt (Ljungberg 2013, s. 144-145). Man måste vara medveten om att man också kan ha fel, men ändå inte låta saker bero utan att man vidtar åtgärder, när misstankar om att ett barn far illa finns. I den här delen kommer jag att behandla den viktiga uppgift dagvårdspersonalen har i att upptäcka risksituationer och ta dem på allvar. Jag kommer att gå noggrannare in på barnskyddslagen och vad den säger, vad personalen bör vara uppmärksamma på och vilka riktlinjer som finns att tillgå. Dessutom kommer jag att behandla barnets anknytning till personal på daghem, och vilken betydelse den har.

5.1 Daghemmets uppgift

Grunderna för planen för småbarnsfostran är en plan som styr verkställandet av de mål de finska myndigheterna gjort upp och har utvecklats för att på nationell nivå ge riktlinjer för hur daghemmens småbarnsfostran ska se ut i Finland. Den utgår kommunerna i från när de formar sin egen plan för småbarnsfostran. Småbarnsfostran har som främsta mål att främja barnets välbefinnande, men också en balanserad utveckling, tillväxt och inläring hos barnet. För att det ska ske i så stor utsträckning som möjligt krävs ett nära samarbete mellan föräldrar och fostrare, en så kallad fostringsgemenskap. Värdegrunden baserar sig barns grundläggande rättigheter, där människovärdet är i fokus. De viktigaste principerna för finländsk dagvård är:

- Trygga människoförhållanden
- Att växa upp, utvecklas och lära sig i trygga förhållanden

- En trygg och hälsosam miljö i vilken det är möjligt för barnet att leka och fungera på ett mångsidigt sätt
- Att bli förstådd och uppmärksammas enligt sin ålder och utvecklingsnivå
- Få specialstöd i den mån som sådant behövs
- Egen kultur, eget modersmål, egen religion eller livsåskådning

(Stakes. 2005, s. 3, 16-17, 19).

Det är i relationen med andra som vi som människor formar vår personlighet, vilket är en viktig aspekt i dagvården. I daghemmen vill man skapa goda relationer mellan barnen och även mellan vuxna och barn, detta är grunden för att barn ska känna sig trygga. För att relationer ska skapas måste den professionella se barnen och respektera dem, vilket skapar ett förtroende. Kontakten till andra barn söker barnen ofta själva. (Kihlbom, Lidholt & Niss 2009, s. 19-20).

När dagvårdspersonal kommer i kontakt med barn som behöver särskilt stöd ska stödåtgärderna sättas in omedelbart och samarbete med andra instanser inledas. Föräldrarna ska så långt som möjligt vara delaktiga och medvetna om stödbehovet. I planen nämns nätverksfunktionerna och dess samarbete som en väsentlig sak som ska finnas i alla kommuners planer för småbarnsfostran. Samarbetets viktigaste syfte är att i ett tidigt skede ingripa vid risksituationer, kontakta den sociala servicen så som barnskyddsmyndigheterna och med gemensamma riktlinjer sträva till barnets bästa. (Stakes. 2005, s. 14, 40).

Mahkonen (2012, s. 55-56) framhåller att daghemspersonalen också har ett psykiskt uppfostringsansvar, ett fysiskt ansvar att vara närvarande och ett övervakningsansvar för de barn som är i dagvård, under den tid på dagen de är där. Enligt § 2 i dagvårdslagen syftar man till att föräldrarna ändå har huvudansvaret genom att poängtera att dagvårdens uppgift är att stöda föräldrarna i uppfostringen och barnets personliga utveckling (Dagvårdslagen 1973/36).

Att få kännedom om och arbeta med barn som på olika sätt far illa kan vara mycket svårt även för den professionella som fungerar som barnets hjälpare. De som vill hjälpa de utsatta barnen drivs ofta av ett djupt personligt engagemang, speciellt i arbetet med små barn som är sårbara och oskyldiga. Det gör det också påfrestande. Alla har varit barn någon gång och minnen från barndomen om hur det kändes att vara rädd, hjälplös och kanske hur det är att förlora någon, gör att man också kan identifiera sig med barnen.

Några av de känslor som kan komma upp till ytan när man arbetar med svåra situationer är hjälplöshet, fruktan, ångest, existentiella frågor, raseri, vrede, sorg, smärta, skuld och skamkänslor. Man bör vara medveten om vilka reaktioner det kan utlösa hos en själv, finna aktiviteter som gör att man kan distansera sig från de emotionella upplevelserna för att skydda sig själv och sitt välmående samt för att kunna ge barnet så bra stöd som möjligt. (Dyregrov 2010, s. 231-235).

Daghemspersonalen måste också få stöd vid behov, genom att diskutera med andra instanser som är inkopplade på fallet eller med kollegor. Ibland räcker personalens resurser inte till vilket gör det nödvändigt för barnet att få stöd och hjälp från instanser som är bättre anpassade för uppgiften. Trots att barnet hänvisas vidare kan det ändå behöva stödet från daghemspersonalen, om det inte har föräldrar som ser barnet och dess behov. Någon som förstår de processer barnet går igenom bör stå vid dess sida, det kan vara barnets enda chans. (Killén 2009, s. 224-225).

5.2 Daghemspersonalens anmälningskyldighet

Enligt Barnskyddslagen är de som är *anställda eller innehar ett förtroendeuppdrag hos social- och hälsovården och barndagvården (...) eller de som utför motsvarande uppgifter uppdragsförhållanden eller som självständiga yrkesutövare samt alla yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården skyldiga att utan dröjsmål och trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds* (2007/417, § 25).

Om barnets föräldrar samarbetar med daghemspersonalen kan man också tillsammans med dem begära en *bedömning av barnskyddsbehovet*, enligt Barnskyddslagen (2007/417) § 25a i stället för att göra en barnskyddsanmälan när man misstänker att barn far illa. Kriterierna är att begäran sker utan dröjsmål och att väsentlig information delges barnskyddsmyndigheterna om anledningen till bedömningsbehovet. Den här formen förekommer oftare när familjen själv vill ha information om vilka stödformer som finns att tillgå eller om barnets välmående äventyras delvist p.g.a. exempelvis ekonomiska problem eller problem med boende. (Mahkonen 2012, s.193-195).

Oberoende om den anmälningspliktiga gör en barnskyddsanmälan eller begär en bedömning av barnskyddsbehovet med vårdnadshavarens medgivande så är det samma kriterier som gäller. Om man i sitt yrke får kännedom om ett barn som kan fara illa bör åtgärder vidtas omgående. Orsakerna till anmälan kan vara t.ex. försummelse av barnets grundbehov, misshandel, sexuellt utnyttjande, bristande nätverk kring familjen, vårdnadshavarens psykiska problem, orklöshet eller försummelse av hemmet eller sig själv och ekonomiska problem. Allt som på något sätt väcker oro om barnets välmående eller utveckling eller som äventyrar dess övriga rättigheter. Anmälan kan också göras p.g.a. barnets eget beteende, men då bör man i regel kontakta hälsovården i första hand för att utreda om det kan finnas fysiska eller psykiska orsaker till barnets symptom. Om daghemspersonalen misstänker att ett barn utsätts för sexuella övergrepp eller annan handling som beskrivs i strafflagens (1889/39) 20:e kapitel, är de också skyldiga att utan dröjsmål anmäla fallet till både barnskyddsmyndigheterna och polisen. I de fallen räcker det alltså med en misstanke. (Mahkonen 2012 s. 178-180, Rätty 2010, s. 190-191).

Anmälan kan göras både muntligt och skriftligt till barnskyddsmyndigheterna. Här bör man göra skillnad på när man ringer för att konsultera socialarbetare gällande ett fall, och när det gäller en anmälan. Om orsaken till samtalet är att fråga om råd kring en situation, ska inte barnets eller familjens namn nämnas. Vill man göra en anmälan nämns alla namn och man delger barnskyddsmyndigheterna all den information man har, oberoende av tystnadsplikten. Får socialarbetaren barnets och familjens uppgifter är de skyldiga att utreda fallet. Fram tills dess är det personalen på daghemmet som är skyldiga att avgöra om en situation bör utredas från barnskyddet eller inte. Det är alltså barnskyddsmyndigheterna som utreder om behovet finns, inte daghemspersonalen, deras skyldigheter slutar vid att en anmälan görs. (Rätty, 2010, s. 191-192, 186).

När daghemspersonalen fullföljt sin anmälningsplikt är det barnskyddsmyndigheternas uppgift att utreda om och i så fall vilken form av stöd familjen eller barnet är i behov av. Det är inte alltid frågan om ett omedelbart ingripande, viktigare är att ett samarbete mellan dagvården, barnskyddsmyndigheterna och vid behov andra instanser inleds för att kunna följa upp hur det går för barnet. Barnskyddsmyndigheterna har ingen skyldighet att informera den person i dagvårdspersonalen som har gjort anmälan om vilka åtgärder som har eller inte har vidtagits. De åtgärder som barnskyddsmyndigheterna vidtar beror på problemens art och omfattning och kan bestå av allt från ekonomisk hjälp, tillsättande av stödfamilj och avlastning till att barnet omhändertas. (Mahkonen 2012, s. 180-184).

5.3 Försummelse av anmälningsskyldigheten

Daghemspersonalen är enligt lag skyldig att anmäla till barnskyddsmyndigheterna om de får vetskap om ett barn som blir försummat, ändå gör de det inte alltid. Trots att speciellt yngre barn kan visa tydliga tecken på svårigheter får de inte hjälp i tid, detta ofta p.g.a. daghemspersonalen ”vänta och se” attityd. Det är vanligt med skillnader och därför vill man se om barnen växer i från problemen, man vill inte stämpla dem, eftersom tidig diagnostisering kan ha negativa följder och är heller inte helt trovärdiga när barnen är små. Nordiska skolbarn anmäls oftare till barnskyddsmyndigheterna än de barn som är under skolåldern, vilket kan tyda på att daghemmen inte utnyttjar sina möjligheter att upptäcka de utsatta barnen i ett tidigare skede. (Marklund m.fl. 2012 s. 8-10).

En stor och grundläggande orsak till att försummelse inte leder till barnskyddsanmälan är okunskap om den skada den utgör och vilka konsekvenser den kan ha, men också försummelsens lömskhet, den syns sällan tydligt utåt och särskilt emotionell försummelse kan förbli oupptäckt. Man kanske anar att något finns under ytan, utan att förstå hur allvarligt problemet är, vilket också gör att en barnskyddsanmälan känns avlägset. Andra möjliga orsaker till att anmälningsskyldigheten försummas:

- ❖ Man känner inte till de tecken man ska vara uppmärksam på och kan därför inte misstänka eller identifiera dem.
- ❖ Man är inte medveten om anmälningsskyldigheten och är rädd för att bryta tystnadsplikten
- ❖ Rädsla för de följder anmälan kan få för barnet, föräldrarna och en själv
- ❖ Rädsla för att anmälan är obefogad
- ❖ Rädsla för att förhållandet med den berörda familjen blir ansträngt
- ❖ Osäkerhet gällande hur och till vem man ska anmäla
- ❖ Negativa erfarenheter av tidigare anmälningar
- ❖ Förnekande

(Söderholm & Kivittie-Kallio 2012, s.17-18).

Man kan också uppleva att man inkräktar på familjens privatliv och anse att man inte ska lägga sig i, för att barnets uppfostran och välmående är föräldrarnas angelägenhet. Man är också medveten om den stora arbetsbörda som vilar över socialarbetarna varför man avvaktar och ser eller försöker lösa det på andra sätt. Det kan också finnas en rädsla för att

man som yrkesutövare inte kan vara anonym i sin anmälan och därför drar sig för de konsekvenser det kan få för en själv. (Mahkonen 2012 s. 196).

Räty (2010 s. 186) påstår i boken Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen att de som har en sådan befattning att de är anmälningspliktiga, exempelvis daghemspersonal, gärna vill undersöka situationen själv för att se om där finns behov av barnskydd eller ej. Denna uppgift hör som tidigare nämnt till barnskyddsmyndigheterna att utreda, daghemspersonalens uppgift är att delge dem den information och de misstankar som finns.

Oberoende av orsaken till att man inte anmäler är det mycket olyckligt för de barn som utsätts för försummelse (Marklund m.fl. 2012, s. 8-10). Om man inte anmäler när man fått vetskap om något som kan äventyra ett barns välbefinnande, begår man ett brott enligt kapitel 40 § 9 i strafflagen (1889/39). För brott mot tjänsteplikt kan man dömas till böter eller fängelse i högst ett år. (Strafflagen 1889/39 kap. 40 § 9).

5.4 Att uppmärksamma försummelse i dagvården

I ett tidigare kapitel nämnde jag tecken på att försummelse förekommer. Här kommer jag närmare att gå in på vad det är viktigt att daghemspersonal är observanta på när det gäller barnen i dagvård och vid vilka tillfällen man bör ha riskerna för försummelse i åtanke. Ju tidigare man upptäcker problemen desto större är chanserna att rätt stödinsatser kan sättas in.

Om något av följande tecken förekommer finns skäl att misstänka försummelse och överväga barnskyddsanmälan

- ❖ Barnet behöver hjälp med allt
- ❖ Håglöshet, ångslan, oro, nedstämdhet och aggression hos barnet
- ❖ Känsломässig instabilitet
- ❖ Barnet är rastlöst och börjar lätt gråta
- ❖ Självskadebeteende
- ❖ Våld mot andra barn
- ❖ Fysiska symptom som huvudvärk eller magsmärtor
- ❖ Viktnedgång, växer inte som förväntat
- ❖ Bristande hygien, luktar illa eller har smutsiga kläder

- ❖ Opassande kläder för ändamålet eller årstiden
- ❖ Är hungriga när de kommer till daghemmet
- ❖ Dåliga tänder
- ❖ Barnet förs inte på regelbundna hälsokontroller och rådgivningsbesök

Man bör också vara uppmärksam på föräldrarna och hur de betar sig gentemot barnet. Likgiltighet eller aggressivitet mot barnet eller andra familjemedlemmar kan tyda på emotionell försummelse, föräldern kan föra barnet i dagvård trots att det inte är friskt och låta bli eller föra barnet sent för vård när det behöver det. Annat som kan vara tecken på försummelse och som finns hos föräldrarna och inte barnet är psykisk ohälsa, missbruk, våld i parrelationen, fattigdom, unga eller ensamstående föräldrar utan fungerande nätverk, HIV eller hepatit-C positiva föräldrar, utvecklingsstörningar, föräldrar som själv upplevt misshandel eller försummelse, föräldrar som har barn som blivit omplacerade tidigare eller om det i familjen finns många barn. Barn som är försummade visar ofta ett avvikande beteende, vilket man bör ta på allvar. Man bör alltid uppmärksamma tecken på försummelse och överväga barnskyddsanmälan. (Söderholm & Politi 2012, s. 95, Lucas & Otterman, u.å., s. 2-5).

I många fall är det barnet själv som berättar. Då måste man ta det barnet säger på allvar, det kan vara enda gången det berättar hur det är. Man kan också fråga barnet eller föräldrarna rakt ut om man misstänker eller oroar sig för något. Ofta när yrkespersonal frågat barn varför de inte berättat vad som hänt hemma, svarar de att ingen har frågat, därför är det viktigt att våga ta misstankarna till tals, också med barnet. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012 s. 18).

5.4.1 Våga prata om det svåra

Det är inte alltid lätt att se de tecken som kan tyda på försummelse, men för att lättare se dem behöver man också vara uppmärksam och medveten om på vilka sätt barn kan ge uttryck för det de har inom sig. Det som uppfattas som störande beteende, blyghet eller hyperaktivitet kan vara barnets sätt att ge uttryck för att något inte står rätt till, även om det heller inte behöver vara så, utan lika gärna kan vara personlighetsdrag eller ha fysiologiska orsaker. (Cantell 2010, s. 68-69). Orsakerna till dessa beteenden kan variera, men det är ändå viktigt att de bemöts på ett likvärdigt sätt. Om man utgår ifrån att beteendet som barnet uppvisar inte är problemet i sig, utan att det endast är en återspeglning av att det

brister någonstans i barnets omgivning, ökar möjligheterna att få till stånd en positiv förändring (Mattila 2012, s. 29-31). Det är viktigt att man har de olika möjligheterna i åtanke, speciellt om andra riskfaktorer finns med i bilden. Man kan sedan ta de svåra frågorna till tals på olika sätt, både före misstankarna är bekräftade och efteråt. I det här kapitlet går jag igenom på vilka sätt man kan prata med barn i svåra situationer.

För det första är det viktigt att man håller sig till sanningen. Ofta vill man skydda barnen genom att försköna verkligheten, men det är fel väg att gå. Barn måste få förklaringar till varför deras tillvaro ser ut som den gör och stöd för att kunna hantera den. Man bör sträva efter en öppen kommunikation, där inga tankar eller känslor är förbjudna. (Skerfving 2005, s. 93-97).

När man misstänker att ett barn varit med om något svårt bör man hjälpa barnet att få ord på händelsen och vad det upplevt. Det som barnet inte själv kan formulera kan med tiden växa sig stort, om det inte får bearbeta det genom att prata om det med någon. Man måste vara inställd på att lyssna på det barnet säger, problemet kan verka diffust men genom att ställa frågor om vad, var, när och hur kan man ringa in problemet. Barnet kanske inte får sagt precis allt som bekymrar det, men det kan ändå känna att någon lyssnar och därmed kan upplevelsen kännas mer hanterbar. (Ellneby & Von Hilgers 2010, s. 127-128).

En annan viktig sak att tänka på är att man bör hålla sig lugn i samtalet om svåra saker, man bör visa att man kan ta emot det som barnet bär på. Man kan också förklara att vuxna kan göra fel och att det aldrig är barnets fel. Så långt som det är möjligt ska man också försöka flytta bort den skuld barnet kan känna. Låt barnet styra samtalet om det vill, man bör också spegla det barnet säger för att visa att man lyssnar och förstår, samt för att försäkra sig om att man förstått och hört rätt. Ställer man frågor kan man tänka på att hålla dem öppna, så att man inte styr in barnet på färdiga svar eller det man själv vill eller förväntar sig att höra. (Ellneby & Von Hilgers 2010, s. 75, 144-146).

Man bör aldrig lova mer än man kan hålla. Om barnet berättar om sådant det varit med om kan man inte lova att man inte berättar det åt någon, för man kan bl.a. bli tvungen att göra en barnskyddsanmälan och då bli tvungen att berätta allt man vet. Att man inte bryter det man lovat bäddar för en tillitsfull relation, vilket är viktigt för att barnet ska kunna berätta om det svåra det upplever. Tillgänglighet, bekräftelse, tid och tålmod är andra viktiga nyckelord i samtalet med barn som varit med om svåra saker. (Mattila 2012, s. 111-113).

Att prata om det svåra gäller inte bara när det framkommit att ett enskilt barn har problem. Daghemspersonal har också stora möjligheter att hjälpa de barn i en grupp som bär på en tung hemlighet, genom att minska tabun kring det. Barnen vet sällan vad ordet tabu är, men de känner dess innerbörd. De är medvetna om att man inte ska prata om hur det är hemma, detta gäller speciellt när det förekommer våld, missbruk eller någon av föräldrarna är psykiskt sjuka. En av de viktigaste insatserna personal på daghem kan göra för ett barn som lever i sådana förhållanden är att prata om svåra saker på samlingar, hitta på historier eller rollspel om t.ex. en pappa som slår en mamma eller en mamma som inte tar hand om sitt barn så bra. Det avdramatiserar det tabubelagda och kan ha stor betydelse för barnet och även sänka tröskeln för barnet att prata med personalen om det som händer hemma. (Killén 2009, 221-223).

5.4.2 Daghemmet som barnets trygghet

När en barnskyddsanmälan görs kommer det med stor sannolikhet att röra upp många känslor hos barnets föräldrar, beroende på vilka åtgärder som sedan vidtas. Efter utredningen av behov av barnskydd kommer också barnet att påverkas på olika sätt. Personalen på daghemmet har inga rättigheter att ta del av hur utredningen framskrider eller vilka insatser som görs, även om de i ett samarbete ändå kan få kännedom om det. Den viktigaste uppgiften personalen har på daghemmet är att stöda barnet i den situation det befinner sig, barnet kan uppleva tillvaron omvälvande och behöver därför ha daghemmet som en trygg punkt.

De barn som klarar sig bäst trots svåra uppväxtförhållanden har några gemensamma faktorer. De har en trygg anknytning utanför familjen, de får hjälp med att bearbeta sina smärtsamma upplevelser, hjälp med att hantera sin situation och de upplever kontinuitet och sammanhang i livet. Att bidra till detta är en viktig uppgift för daghemspersonal, eftersom de kommer i kontakt med barnet så gott som dagligen och har stora möjligheter att vara den trygghet som barnet behöver. Kontakten till daghem är i sådana fall kanske viktigare än den till föräldrarna, det här ger daghemspersonalen stora möjligheter att arbeta för att stärka barnet, men också ett ansvar. För att utveckla en trygg bas för barnet i dagvård behöver man förstå vikten av de omsorgsfunktioner den professionella daghemspersonalen har. Man behöver förstärka föräldrafunktionerna hos personalen, den

viktiga omsorgen, ha empati för barnet, engagemang, realistiska förväntningar och kanske det viktigaste av allt, att verkligen se barnet som det är och bekräfta det. (Killén 2009, s. 213-220).

En av de viktiga faktorerna för utvecklingen av resiliens är känslan av sammanhang, KASAM eller ”sense of Coherence”, ett begrepp som utvecklats av Aaron Antonovsky. Den har en viktig förbindelse med riskfaktorer och utveckling av t.ex. sjukdom eller missbruk. KASAM består av tre element:

- ❖ Hanterbarhet – man ser ofta en lösning på sådant som uppfattas som hopplöst
- ❖ Mening – Man känner en meningsfullhet med vardagslivet, det ger en personlig tillfredsställelse
- ❖ Förståelse – Förståelse för känslor och saker som sker i livet.

Modellen är utvecklad för vuxna personer med lång livserfarenhet, som visat sig klara sig bra trots en svår barndom. Den kan också tillämpas på barn, även om deras kognitiva förmåga inte är så utvecklad att de kan förstå delarna i den, kan daghemspersonal vara medveten om modellen och utgå ifrån den i stödet av barnet: Begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. (Borge 2011, s. 22-24, Skerfving 2005, s. 107).

5.4.3 Anknytningen till daghemspersonal

Jag har i ett tidigare kapitel behandlat den viktiga anknytningen till vårdnadshavarna, samt i flera andra understrukt den viktiga uppgift daghemspersonalen har för barnets utvecklande av resiliens. I den här delen kommer jag att gå närmare in på anknytningen mellan barn och professionell fostrare på daghem, och vilken betydelse den kan ha för ett barn som blir försummat i sin hemmiljö.

Barn kan ha flera anknytningspersoner än de som ofta är givna – mamma och pappa. Speciellt för de barn som lever i otrygga hemförhållanden av en eller annan orsak, kan en trygg anknytning till någon i daghemspersonalen fungera som barnets fasta punkt. Daghemmet i sig kan innebära trygghet och lugn, jämfört med barnets hemmiljö, om där finns någon som barnet kan knyta an till. Anknytningen till daghemspersonal fungerar enligt samma mönster som till vårdnadshavarna, som jag beskrivit i kapitel 3.3. Den skillnaden finns att barnen ofta kommer in i dagvård när de är lite äldre, och därmed redan har vissa uppfattningar om hur relationer fungerar och utgår ifrån dem i de nya

kontakterna. En otrygg anknytning kan då vara svår att bryta om inte personalen ser barnet och dess situation. För att den professionelle ska kunna bryta igenom skalet och skapa en trygg anknytning till barnet behövs engagemang, tid och intresse för att barnet ska våga tro att någon bryr sig om det. (Broberg, Hagström & Broberg, 2012, s. 73-80).

När det gäller anknytning till daghemspersonal är det pedagogen som måste ta ansvar över att få kontakt med barnet och samspela med det för att under lång sikt kunna utveckla en trygg anknytning och ett tillitsfullt förhållande till barnet. Genom att förstå barnets handlande genom temperament, tidigare anknytningsmönster och teorin kring anknytning kan den professionella fostraren formulera hur man bygger upp en positiv och trygg relation med just det barnet. I planen måste man se på situationen i ett långt perspektiv och utse en pedagog som är barnets främsta kontakt, samt någon som är som reserv när han/hon är borta. Ett barn som inte fått den trygga anknytningen hemifrån har heller inga modeller för hur sunda relationer fungerar, varför en trygg anknytning till någon i daghemspersonalen också har betydelse för barnets kompisrelationer samt framtida relationer. Den utvalda kontakten är också den som har kontakt med föräldrarna och förmedlar sin oro till dem, samt diskuterar med övriga instanser om barnets situation. Den som fungerar som ”kompenserande anknytningsperson” måste göra det av egen vilja och få handledning och stöd, eftersom uppgiften kan vara krävande. (Broberg, Hagström & Broberg, 2012, s. 254-264).

Även om pedagogerna gör sitt bästa för att se och bekräfta barnet tar det tid att skapa tillit. Barnet måste om och om igen få bevisat för sig att personen går att lita på, hur lång tid det tar varierar och beror både på de erfarenheter barnen har sedan tidigare och pedagogens initiativ till kontakt och samspel. Det är också viktigt att det finns rutiner och kontinuitet när det gäller tiden på daghemmet, eftersom det bidrar till den trygga känslan på daghemmet. (Broberg, Hagström & Broberg, 2012, s. 265-268).

5.5 ”Ta upp oron” programmet

Den statligt utvecklade handboken ”Ta upp oron” riktar sig till de som arbetar med barn bl.a. till dagvårdspersonal. Det är en metod som används i många finländska kommuner och många professionella inom dagvården utbildas i att använda metoden. Den ska hjälpa personalen att i tidigt skede ingripa i olika orosituationer samt att föra en dialog med föräldrarna som bygger på att man för fram den oro man känner, man ber föräldrarna om

hjälp för att minska den egna oron istället för att prata om problem hos barnet eller familjen. Metoden gör att man kan förutsäga vilket utgång ett samtal om svåra saker har (Eriksson & Arnkil 2007, s.7). I det här kapitlet kommer jag att behandla hur dagvårdspersonal kan ha nytta av ”Ta upp oron” när det gäller misstankar om försummelse.

När man har misstankar eller oro om att ett barn försummas kan man föra fram sin oro för barnets föräldrar. Man samtalar med respekt för oron och har på förhand funderat kring hur stor oron är och vad som utgör den. Man bör på förhand föreställa sig hur föräldrarna upplever det man säger och utifrån det välja sina ord. När det gäller försummelse kan det vara en känslig sak, oberoende om misstanken är befogad eller ej. I samtalet för man fram önskemål om samarbete för att minska oron och olika samarbetsformer som kan vara till nytta. Man ska sträva till att hela tiden hitta nya möjligheter i samtalet, lyssna och fortsätta bygga förtroende och samarbete. (Eriksson & Arnkil 2007, s.12-18).

Inom programmet använder man sig av bekymmerszoner. Det är en tabell som betecknar graden av oro i olika zoner för att kunna avgöra vilka åtgärder som är vettiga att vidta. Från bekymmersfritt tillstånd till att man har stor oro och åtgärder genast måste vidtas. Denna modell är mycket tillämpningsbar också när det gäller misstanke om försummelse. (Eriksson & Arnkil 2007, s.27-29; se även bilaga 1).

När oron för ett barn är så stark att en barnskyddsanmälan övervägs är det många som drar sig för det av den orsaken att föräldrarna får veta varifrån anmälan kommer och oroar sig för de konsekvenser det kan medföra. Anmälningsplikten kvarstår och när en sådan görs är det bra att med dessa metoder ta upp även en sådan sak, genom att säga att oron man känner är så stor att man tänker be en socialarbetare om hjälp. Det bäddar för en öppen kommunikation från första början, med vilket man kan vinna mycket i form av samarbete med föräldern i framtiden. (Eriksson & Arnkil 2007, s.36-37).

6 Undersökningens genomförande

I det här kapitlet börjar jag med att presentera tankar och planer jag hade innan undersökningens genomförande, samt dess syfte och relevans. Jag börjar sedan redogöra för undersökningen förfarande och går bl.a. igenom på vilket sätt jag genomförde min undersökning, valet av forskningsmetod, urval av respondenter och hur jag hanterade

sekretessen. Jag kommer också att beröra de olika svårigheter jag mötte under undersökningens gång.

6.1 Inför undersökningen

Syftet med den undersökning jag genomför är att få fram hur daghemspersonal hanterar misstänkt försummelse av barn. Jag vill också få fram olika tolkningar och uppfattningar som kan finnas när det gäller försummade barn: en i personalen kanske inte tycker att det är så farligt att barnet har smutsiga kläder hela tiden, medan det hos en annan kan frambringa tydliga varningssignaler. Jag vill också undersöka hur daghemspersonalen förhåller sig till anmälningsplikten och om försummelse, i en eller annan form, anses vara en tillräcklig grund för en barnskyddsanmälan.

Relevansen när det gäller denna undersökning kan inte sägas ha någon forskarrelevans, eftersom jag genomför en kvalitativ forskning och intervjuar mina respondenter ger det inga heltäckande svar som kan bidra till ny teoretisk kunskap (Holme & Solvang, 1997, s. 71). Däremot kan det ha en större aktörrelevans, då det är ett problem som många känner till. Jag tror att respondenterna kommer att känna igen många av varningssignalerna för försummelse, men jag tror inte att de lika ofta övervägt en anmälan. Med andra ord tror jag aktörerna känner igen sig i den teori jag beskrivit. Jag tror också att jag under de intervjuer jag genomför kan få respondenterna att känna sig misstrodda för att de inte sköter sitt arbete, en provokation, som också är ett kriterium för aktörrelevans. I bästa fall kan respondenterna också ta del av teorin och det som framkommer av undersökningen och omforma den handlingsmodell de använder sig av. (Holme & Solvang, 1997, s. 71-72).

Jag tror att undersökningen kommer att visa på en viss okunskap och en blind fläck för när det gäller försummelse av barn, och på det viset motsvara den teori jag tagit fram. En ”vi väntar och ser”-attityd kan också väntas framkomma. Jag tror också att jag kan möta på ovisshet om vad lagen säger idag, samt tolkningssvårigheter om vad som menas, och funderingar kring var gränsen egentligen går för att göra en barnskyddsanmälan när det gäller misstankar om att ett barn far illa. Jag hoppas på att få ärliga och varierande svar, där också avvikande åsikter framkommer.

6.2 Metodval

Som metod valde jag en kvalitativ forskningsmetod i form av intervjuer. Detta för att kunna gå på djupet och studera problemet inifrån; se problemet ur aktörernas synvinkel. Carlsson (1991, s. 25-28) beskriver genomförandet av en kvalitativ intervju som en forskningsmetod där de egna tolkningarna av situationen blir viktiga. Förutom de svar jag får i ord ska jag även iaktta icke-verbala faktorer, så som stämning, tonläge och kroppsspråk i den tolkning jag gör. Som jag tidigare nämnde får en kvalitativ intervju inte samma forskarrelevans som jag kunde uppnå med en kvantitativ metod, men jag får istället koncentrera mig på de punkter jag tycker är viktiga i sammanhanget, och därmed öka förståelsen för fenomenet. Jag vill också ta del av verkligheten som den är på enheterna för de utvalda respondenterna och försöka urskilja handlingsmönster. Genom en kvalitativ undersökning kan jag också vara flexibel, ställa följdfrågor eller koncentrera mig mera på ett ämne som just den respondenten verkar ha mera intresse eller erfarenhet inom. (Holme & Solvang 1997 s. 78-83).

Mitt syfte var att undersöka vilka tankar och handlingsmönster som förekommer kring försummade barn i dagvård, vad som är gällande på daghemmen idag i det verksamma arbetet och hur väl det överensstämmer med den lagstiftning och riktlinjer som finns. En kvalitativ studie kändes mest passande, eftersom jag ville kunna ställa frågor som går mer på djupet och inte har några enkla svar. (Trost 2005 s. 14).

När det gäller intervjupersonerna har jag valt att kalla dem respondenter, eftersom de själva är involverade i det ämne som undersökts. Från början hade jag tänkt intervjua en socialarbetare inom barnskyddet, för att även få en informantintervju, men den uteblev på grund av bristande resurser. (Holme & Solvang, 1997, s. 104-105).

6.2.1 Urval

Urvalet av intervjupersoner gjordes genom bekvämlighetsurval, vilket innebar att jag efter att jag fått dagvårdschefens godkännande skickade ut e-mail till olika enheter inom kommunen, beskrev intervjuens ämne och frågade efter frivilliga deltagare. Jag valde bekvämlighetsurval för att det var ett praktiskt sätt att gå till väga för att få variation bland respondentera. Nackdelen med bekvämlighetsurval är att de som ställer upp ofta har speciella egenskaper, som i det här fallet kan handla om ett särskilt intresse för ämnet, en utåtriktad personlighet som gärna vill delta i intervjuer eller en position i arbetet,

exempelvis föreståndare, som kan känna att de har ett ansvar att delta (Trost, 2009, s. 120). Några enheter ville inte delta, vilket i ett skede orsakade lite problem med att få i hop tillräckligt många respondenter. Anledningen till att flera avvisade min förfrågan var att de inte ansåg sig ha någon erfarenhet om ämnet: de menade att de aldrig sett någon försummelse och därför inte hade något att tillföra min undersökning. Till slut fick jag dock tag i ett tillräckligt antal respondenter. Jag intervjuade totalt fem personer, från tre olika enheter, i olika ålder, med olika befattningar som var verskamma med barn i olika åldrar, vilket gav en viss variation. Ingen av dem fick frågorna på förhand, men de fick en beskrivning av ämnet. (Trost, 2005, s. 118-121).

6.2.2 Datainsamling och sekretess

Efter utskicket till enheterna bokade vi in en tid när jag kunde komma och intervjua respondenterna på deras arbetsplats. Respondenterna placerade själva in intervjun så det passade deras arbetsschema bäst, så vi i lugn och ro kunde genomföra intervjun. Jag hade bra med tid mellan intervjuerna, för att kunna förbättra upplägget vid behov (Trost, 2005, s. 50-51), några små ändringar gjordes. Intervjuerna hade i stor utsträckning låg standardisering, vilket innebar stora variationsmöjligheter. Låg standardisering betyder i praktiken att jag formulerade mig efter det språkbruk den intervjuade använde, lät respondenterna fokusera på det de ville istället för att själv styra samtalet till de frågor jag hade, jag formulerade flera gånger också följdfrågor under intervjuens gång. (Trost, 2005, s. 20-21).

När jag formulerat intervjufrågorna (se bilaga 2) gjorde jag en provintervju för att se hur det fungerade i praktiken och hur omfattande svar jag fick. Detta visade sig inte vara till någon större nytta eftersom intervjuens omfattning och längd ändå varierade mycket bland respondenterna, då en del hade större intresse kring området än andra. Jag fick iallafall en uppfattning om hur det kändes att genomföra intervjun, ändrade lite formuleringar och sedan gav jag mig i kast med de riktiga intervjuerna.

På alla enheter utom en genomfördes intervjuerna ostört. Enheten med störningsmoment led av att personalrummet fanns i anslutning till köket, men jag upplevde inte att respondenten stördes av det. Alla som ställde upp på intervjun fick underteckna ett dokument där de godkände sitt deltagande i undersökningen. På dokumentet fanns intervjuens syfte, ämnesbeskrivning, information om sekretess och rätten att avbryta

intervjun när som helst. Jag valde att banda intervjuerna, för att sedan kunna skriva ut intervjun och lyssna till vad som sagts ordagrant. Dessutom fick jag lyssna på hur jag själv lät, och fundera på hur mitt tonläge och sätt att framställa frågorna kunde ha någon effekt på de intervjuades svar. Här hade jag igen en fördel av att ha gott om tid mellan intervjuerna. En annan positiv aspekt med att banda intervjuerna är att man inte behöver skriva ned allt utan istället kan koncentrera sig på intervjun och på att lyssna på respondenten under själva mötet, vilket kan ha stor betydelse för analysen av intervjun. Det negativa är att respondenterna kan känna sig obekväma över bandspelaren och därmed kan intervjun bli stel, så upplevde jag att fallet var i en av de fem intervjuerna. Jag tror inte heller att det fallet inverkar negativt på resultatet, eftersom jag istället för spontana fick mer genomtänkta svar. (Troost, 2005, s. 53-54).

Intervjuerna var konfidentiella, anonymitet för läsare samt tystandsplikt hos mig som intervjuare utlovades. Varken respondenternas, enheternas eller kommunens namn framkommer i detta examensarbete, för att skyddet ska upprätthållas. (Troost, 2005, s. 40-41).

6.3 Metod för resultatanalys

Troost (2005, s. 125) beskriver tre steg i arbetet med forskningsdata: *insamlandet*, som i detta fall gjorts genom intervjuer; *analys av data*, som för mig inneburit att jag lyssnat igenom intervjuerna, transkriberat dem och läst dem flera gånger; därefter följer *tolkningen av data*. Tolkning sker mer eller mindre omedvetet redan under insamlandet (intervjuerna), vilket visar på att stegen går in i varandra. Det finns inget bestämt mönster hur man ska genomföra dessa olika steg och jag kommer i detta kapitel att redogöra för hur jag har gjort.

Redan under intervjuerna var jag medveten om att jag i bakhuvudet gjorde vissa analyser. Dessvärre skrev jag inte upp dem där och då, vilket jag antagligen skulle ha haft nytta av (Troost, 2005, s. 127). I efterhand när jag skrev ner intervjuerna fanns det däremot mer tid och utrymme för analyser och under genomläsningen av dem drogs fler och fler paralleller. När man under analysprocessen kodar sitt material måste man vara kreativ - tolkningar och tankar utöver det uttalade är det viktiga, man måste våga lyfta tankeprocessen (Dalen, 2004, s. 74-75). Det här betecknas som tidskrävande, vilket det var även för mig. Först läser man igenom det som sagts ordagrant och funderar kring icke-verbala intryck under

intervjuerna, sen tolkar man materialet utgående från den teori man har, om den inte motsvarar resultaten kan man behöva omarbete teorin (Holme & Solvang, 1997, s. 141).

När jag gjorde det kom jag fram till att det mest ändamålsenliga sättet att tolka och analysera det data jag samlat in, var att dela upp det i olika teman som motsvarar min teori och mitt ursprungliga syfte, framom en metod där jag presenterat svaren på mina intervjufrågor. Detta för att min undersökning hade låg standardisering och intervjufrågorna kunde skilja sig från varandra, och för att respondenterna själva valde att styra in intervjun på sådant som de hade mera erfarenhet eller åsikter kring. Jag har valt att ha min syftesbeskrivnings tre frågeställningar som bas för indelningen av teman, nämligen daghemspersonalens upplevelser och medvetenhet kring försummelse, handlingsmönster och metoder för densamma, samt synen på anmälningsplikten i förhållande till försummelse.

7 Resultatanalys

Jag kommer i det här kapitlet att redogöra för min resultatanalys. Jag tar upp den variation som fanns mellan respondenterna, i form av yrke, arbetserfarenhet och utbildning, för att ge en bild av vem som deltagit i undersökningen (Patel & Davidson, 2011, s. 132). Som jag nämnde i föregående kapitel kommer jag att dela in det resultat jag tolkat i tre teman: Upplevelser och medvetenhet kring försummelse, Handlingssätt vid försummelse samt Anmälningsplikten i förhållande till försummelse. Jag valde att dela upp resultatet i dessa teman för att det lämpade sig bäst gällande de intervjusvar jag fått, samt för att det gav en tydlig och klar återkoppling till mitt syfte. För att belysa olika åsikter och för att läsaren ska uppfatta vad jag grundar mina tolkningar på kommer jag att använda mig av många citat. Därefter följer slutsatser av de resultat jag fått fram: konklusionen grundar sig på det jag hört, sett och upplevt. Här vill jag ännu påpeka att resultatet inte är någon allmängiltig sanning, men istället belyser vissa förhållningssätt som förekommer inom dagvården (Patel & Davidson, 2011, s. 133).

Jag har omskrivit alla citat till standardsvenska för att dialekter och sätt att uttrycka sig inte ska kunna avslöja respondenternas identitet. Alla är kvinnor, som innehar olika tjänster inom barndagvården och är verksamma i olika barngrupper med ett åldersintervall på 1-6 år. Bland yrkesbenämningarna finns barntädgårdslärare, barnskötare och föreståndare,

med olika bakgrundsutbildning. Lång arbetserfarenhet inom barndagvård har alla: mellan ca 10 och 25 år.

7.1 Uppfattningar om försummelse

I ett tidigt skede av intervjuerna frågade jag respondenterna vad de anser att *försummelse* är. Denna fråga ställdes dels för att få en bild av hur begreppet tolkas. Jag ville också höra vilken innebörd det har för respondenterna, om det fanns personliga skillnader i vad som räknas som försummelse. Jag ville få svar på min första frågeställning, hur försummelse uppfattas i dagvården.

En av respondenterna förklarade försummelse på följande vis:

”Försummelse av barn är när varken föräldrarna eller personalen ser om de far illa, om de t.ex. har stort ömhetsbehov, och föräldrarna trycker bort dem eller personalen likadant. Eller om man märker att de inte har fått vårdnaden hemifrån, [inte] tillräckligt varma eller har smutsiga kläder på sig eller någonting.”

Den förklaringen resonerade bäst med mina teoretiska ståndpunkter (se kap. 4). Respondenten pekar på både emotionell försummelse och fysisk försummelse. Hon nämner också professionell försummelse, där daghemspersonal inte uppmärksammar att barn far illa. De andra respondenterna fokuserade också på sådant som jag avsett med försummelse, men flera räknade också fysiskt våld och sexuella övergrepp till benämningen. Det visar följande citat på, men här lyfts också speciellt den emotionella försummelsen fram.

”Jag tänker både kroppsaga, på språkbruk, hur man kan genom ironi och sådant kränka sitt barn... försummelse, ja att barnet blir lämnat ensamt kanske, att inte barnet känner sig tryggt hemma, att det har varit med om saker och ting som inte ett barn ska behöva vara med om, (...) att ett barn ska behöva bära en vuxens börda, behöva vara äldre än vad barnet är egentligen”

Svaren visade på att försummelse är ett begrepp som är svårt att definiera (se s. 7). Det finns en mängd olika företeelser som kan betecknas som försummelse och som strider mot barnets grundläggande behov och rättigheter. Alla respondenter hade ändå en uppfattning om vad försummelse är, och denna motsvarade min teoretiska beskrivning, även om

benämningen försummelse innefattade även annat för dem. Därför gjorde jag bedömningen att försummelse är något de flesta känner till, men gränserna för vad som är försummelse är flytande och olika personer avser olika företeelser med begreppet.

Sedan gick jag närmare in på de olika typerna av försummelse och frågade efter upplevelser, för att mer konkret få exempel på hur personalen uppmärksammat försummelse. Här förklarade jag vad begreppen syftade till samtidigt som jag ställde frågan.

På frågan om hon sett fysisk försummelse svarade en av respondenterna så här:

”Jo det har jag upplevt, det har varit smutsiga kläder, för små kläder, man märker att blöjorna inte har blivit bytta, de är väldigt sjuka och ömma i stjärten, det blir inte bytt tillräckligt, de luktar, man ser på kläderna med intorkad mat att de blivit använda många dagar, de har för stora kläder, för små kläder, de äter jättemycket, det är ju bra att de äter mycket men ibland får man en känsla av att de inte får så mycket mat där hemma”

Respondenten nämner allt från lindrig till allvarlig fysisk försummelse. Alla respondenter utom en uppgav att de under sitt arbetsverksamma liv haft barn som blivit fysiskt försummade på olika sätt. De respondenter som uppmärksammat fysisk försummelse talade främst om bristfälliga kläder, hungriga barn och småbarn som inte fått sina blöjor bytta. En av de intervjuade sa att det förekommer hos flera barn, men inte hela tiden, utan mera periodvis

”De har haft lite olämpliga kläder men det har varit en viss period, då vi har vetat att föräldrarna inte mått bra, men inte hela tiden. Man har märkt ibland att nu är det inte bra igen, man har kunnat läsa av barnet fastän de många gånger inte sa något, men ändå visste vi att ja nu är det kanske en down-period hemma, att man märkte på barnet att nu var det lite si och så med kläderna idag, kanske utan mössa och inga strumpor fast det var vinter... och hungrig förstås! Men inte över hela året, men man såg de här djupdykningarna”

Psykisk ohälsa behandlas i min teoridel som en av de vanligaste riskfaktorerna för att ett barn blir försummat. Respondenten nämnde att det märktes på barnet att det var dåligt hemma under perioder. Under dessa perioder hjälpte man familjen genom att låna ut kläder åt barnet när brister fanns, samt genom att prata med föräldern. Två av respondenterna nämnde hur föräldrar genom märkeskläder och andra fina saker försöker skyla över

försummelsen, och då oftast emotionell försummelse, då barnen inte får den bekräftelse och kärlek de behöver.

Så här uttryckte sig en av dem

”Vi hade för några år sedan barn som hade enormt stort behov av att få bli sedda och få bekräftelse, och så råkade jag via andra vägar känna till att barnen var mest i vägen där hemma, de var som, ja de var i vägen och det märktes ju otroligt bra. Så då diskuterade vi det. De hade fina kläder, märkeskläder, det var inte det. Det var lite som att märkeskläderna skulle skyla över det där verkliga livet, upplevde man. De fick också mat.(...) De här barnen analyserade oss väldigt noggrant, på vilket humör vi var.”

Två av respondenterna pratade om detta, ”det andra diket” som den andra uttryckte det. Barnen får fina kläder och är hela och rena utåt, men har ett stort ömhetsbehov som vittnar om emotionell försummelse. Att daghemspersonalen upplevde sig bli analyserade av barnen, pejlade in vilket humör de var på samt försökte vara så snälla som möjligt tyder på att de fått ett otryggt och ambivalent anknytningsmönster hemifrån (se s. 5-6). Emotionell försummelse är svår att upptäcka och det verkar också gälla för daghemspersonal. Tre av de fem jag intervjuat sa att de upplevt att barn har blivit emotionellt försummade av sina föräldrar och två av dem uppgav att det är sällan och lindrigt, och då ofta frågan om föräldrarnas okunskap eller t.ex. trötthet.

Så här sa en av de intervjuade angående emotionell försummelse

”Ibland kan man ju höra någonting, om någon förälder är trött eller något kan man höra att de säger något ironiskt åt barnet, men inte sådär att det genomsyrar allt eller hela föräldrarnas varande men ibland kan man höra något och tänka att nu kom det nog en groda där. Det är ytterst sällan men nog har jag hört”

Samtliga av de som lagt märke till emotionell försummelse upplevde att det är föräldrarnas tidsbrist eller stress som är det största problemet. Föräldrarna har så mycket eget och den stressiga tillvaron gör att barnen lättare försummas emotionellt.

En av respondenterna uttryckte det på det här viset

”Närheten ges inte tillräckligt, det har jag märkt, att ömhetsbehovet får de inte fyllt. Och tiden får de inte med föräldrarna tillräckligt. De blir liksom, hur ska jag säga, som att föräldrarna förskjuter dem på något vis, de visar

inte den ömhet som ett barn behöver. Närhet, värme och trygghet så får de inte, föräldrarna hinner inte och har inte tid.”

Medan en annan sa

”Föräldrarna är så upptagna av sitt eget, det är en massa saker, att de inte har förstått att när man får barn så kan man inte träna tre gånger i veckan och göra allt det som man gjorde förr, utan det kan vara att man måste tänka om. Det är en kort tid då de behöver mamma och pappa helt på kvällarna, man måste minimera det egna ”

Respondenterna påpekade tydligt föräldrarnas koncentration på det egna jaget, istället för på barnet och barnets behov. Detta tolkade jag att respondenterna ansåg vara något allmänt förekommande, även om det inte alltid övergår i den grad att det tolkas som försummelse av barnets grundbehov. När jag nämnde emotionell försummelse upplevdes det som en svår fråga av flera av respondenterna. Alla har dåliga dagar, även de bästa föräldrar, samtidigt som de som verkligen försummar sina barn kan vara måna om att det inte ska synas inför daghemspersonalen, vilket en av de intervjuade påpekade.

Efter att jag kort hade redogjort för och ställt frågor kring vad fysisk och emotionell försummelse är ställde jag frågan om försummelse kan vara lika allvarlig och få samma konsekvenser som vålds- och sexbrott mot barn, detta för att skilja begreppen åt och för att få en ännu tydligare bild av hur försummelse uppfattas. Bara en av de fem respondenterna ansåg att det kan få likartade konsekvenser. Gällande synen på försummelse kan man konstatera att den varierar från individ till individ. Det verkar som om försummelse är ett ouppmärksammat problem som man inte pratar om, och många tror inte att konsekvenserna kan vara så allvarliga som de i verkligheten kan.

7.2 Handlande vid misstänkt försummelse

Efter att jag ställt frågor kring upplevelser och erfarenheter gällande försummelse, följde frågor kring hur daghemspersonalen handlat vid tillfällena av misstänkt försummelse, alternativt skulle handla. Jag ställde samma fråga angående både fysisk och emotionell försummelse.

Svaren var till viss del ganska konkreta, när det gällde fysisk försummelse med smutsiga kläder och dålig hygien berättade tre av fem om huruvida de tvättar barnens kläder eller inte och om de byter kläder på dem.

Så här sa en av respondenterna

”Om de har smutsiga kläder på sig och de har rena kläder med, så brukar jag byta kläder på dem och sätta rena kläder på dem. Har de inte rena kläder med, så finns det ju oftast att låna så det har jag någon gång satt på. Någon gång så har jag med personalen diskuterat och beslutat att tvätta upp kläderna. Och med mat... där är det svårt liksom, de får ju vad de får på dagis och då erbjuder man ju det...”

Flera av respondenterna antydde att det inte hör till deras arbete att tvätta barnens kläder eller sköta den grundläggande omvårdnaden, men att de ibland gör det ändå. De påpekade att det hör till föräldrarna, men när föräldrarna inte sköter arbetet så hjälper de dem ibland en bit på vägen, för barnets bästa. Jag blev förvånad av hur konkret frågan tolkades.

Så här uttryckte sig en av de jag intervjuade

”Om det är frågan om vanvård lite, att barnen är smutsiga så... först kanske man är lite irriterad och tänker att det här är inte mitt jobb och sådär, men så småningom så blir det så att om du nu t.ex. jobbar med ettåringar och upplever att de har smutsiga fötter och nästan så där att det sitter fast ibland, så först tänker man sådär att – inte ska ju vi, men sen har jag kanske tänkt sen när det har gått en längre tid att kanske barnet kommer först och så gör man det så bra som möjligt för barnet och så hjälper man föräldrarna på det sättet ifall de inte har kapacitet .. att man tvättar och... man sköter barnet så bra man kan. Det är lite sådär med när man tvättar och byter blöjor när man tycker att de är färdigt smutsiga när de kommer hit, att nog kan de ju ha tvättat dem före i stjärten... men så tänker man sedan att kanske barnet i första hand, att de kanske inte har tänkt på det...”

Jag tolkade det som att man många gånger accepterar föräldrarnas svagheter, och hjälper barnet genom att t.ex. tvätta dem eller låna dem rena kläder utan att i första taget vidta vidare åtgärder. Förutom den praktiska aspekten i vad som görs vid misstänkt eller uppenbar försummelse, och vid samtliga fall vid emotionell försummelse svarade alla att de i ett tidigt skede diskuterar saken med någon. En del nämnde förmannen som första kontaktperson, för andra var det kollegorna eller specialbarnträdgårdsläraren. En svarade att hon ringer till barnskyddsmyndigheterna och diskuterar fallet. De flesta svarade också

att de diskuterar saken med föräldrarna, använder sig av ”Ta upp oron” eller ger föräldrarna råd.

En av åsikterna lät så här

”Vi far inte först och direkt till någon högre instans, utan först försöker vi ganska snabbt reda upp det med föräldrarna och så diskuterar vi sinsemellan vad andra tycker om det här och hur vi ska göra med det här. Och vet vi inte då ännu kanske vi funderar en stund eller så kanske vi pratar med chefen(...). Och så har vi ju det här teamet förstås, med specialbarntädgårdslärarna, där diskuterar vi ju också om det är något vi funderar på”

Kommunen i fråga har utgående från de olika orosstadierna i ”Ta upp oron” utarbetat en mall för vem personalen kontaktar vid vilken grad av oro. Flera av daghemmen använde sig också av förebyggande åtgärder av olika slag, som två av respondenterna redogjorde för under intervjun. Föräldrasamtal, individuella planer och egenvårdarsystem för barnen samt hembesök nämndes som metoder för att förebygga försummelse. De flesta av respondenterna hade också gått utbildning i ”Ta upp oron” (se s. 25).

En av respondenterna sa

”(...)men vi brukar ju ta upp sådant på föräldramöten och sådant, hur man gör för att bekräfta barnet, och allt det där. Att bli sedd och hörd och mitt namn blir nämnt och du tar på mig, du känner på mig och jag får vara i din famn. Det här brukar vi prata om, hur viktigt det är att bli bekräftad och hur man gör det... så på ett vis tänker jag att vi utgående från det mjuka, de mjuka värderingarna så lägger vi fram för att få bort just sådant där... vad ett barn behöver”

Respondenten menade att man arbetar förebyggande för att emotionell försummelse förekommer i hemmen genom att i samtal med föräldrarna framhålla vikten av att bekräfta barnet.

En annan aspekt jag ställde frågor kring i intervjun var bemötandet av barnen i dagvård, både enskilt och i grupp. Jag ville veta om man pratar med barnen om svåra saker, eller frågar dem rakt ut ifall det finns misstankar om att det är dåligt ställt hemma. Två av de fem intervjuade uppgav att de frågar barnet.

En av dem sa så här

”Barnen försvarar nog sina föräldrar. Men just sådana där saker som med smuts, det kan jag inte säga något om åt barnen, att jag tycker du har smutsig tröja, för det är ju inte deras fel. Så det har jag nog aldrig sagt åt ett barn. Det är ju inte deras fel. Det är en annan sak om de klottar på sig på dagis då kan man säga hoppsan vad du blev smutsig ska du gå och byta tröja, men det kan man inte göra när man märker att det är försummelse där hemma. Men att, ledande frågor kan man ställa till barnen som vad har ni ätit där hemma? vad har ni gjort? och sådär... och oftast så svarar nog barnen ärligt på sådana frågor och de kan också spontant berätta saker som gör att man hajar till. ”

Respondenten uppgav inte att hon frågar rakt ut om barnet upplever svårigheter hemma, men genom ledande frågor kring hemsituationen får hon ändå en bild av hur det ser ut i barnets hemmiljö. Ingen av de intervjuade hade pratat med barnen om svåra saker som berör försummelse, t.ex. familjevåld, i en grupsituation eller samling. Flera hade pratat om att man inte får slå andra, om skilsmässa och dödsfall samt andra saker som man visste att förekom i barngruppen. Två av respondenterna uppgav också att om de skulle få vetskap om att familjevåld förekommer i något av barnens hem eller om något annat ämne skapar orolighet i gruppen, så skulle de ta upp det på samling eller i mindre grupper för att minska oron, men inte för det enskilda barnet. En av respondenterna sa att hon tycker det skulle vara en bra idé att göra det också annars, men att hon inte tänkt på det tidigare.

När det gällde bemötandet av det enskilda barnet som misstänks leva i svåra hemförhållanden sa fyra av fem att de bemöter barnet på ett annorlunda sätt, genom att vara extra mån om att se det, bekräfta det och visa det kärlek.

Så här sa en av respondenterna

”Jag ger dem extra mycket kärlek och extra mycket omtanke. Kanske utgår jag lite från det som finns inom psykologin att det kan finnas ett räddande vittne, att en enda människa i ett barns liv kan vara den där fasta punkten, den där som räddade barnets självkänsla och hela varandet. Så man måste tänka på att ge dem extra mycket, de som kanske inte får så mycket hemma”

En av respondenterna sa också att det är svårt att få tiden att räcka till för alla, men att man ändå försöker uppmärksamma de barn som har svårigheter lite extra. En annan sa att alla ska bemötas likadant och att hon därför inte ger ett försummat barn mera uppmärksamhet.

Gemensamt för alla enheter när det gäller att handskas med misstankar om försummelse var att man i ett tidigt skede diskuterar med föräldrarna när oro finns för ett barn, oberoende av vad saken gäller. Somliga enheter hade mer noggrant utarbetade riktlinjer för hur man går till väga än andra men i grunden fanns programmet ”Ta upp oron”. Vissa enheter satsade mera på förebyggande arbete än andra. Igen var det individuellt vilka åtgärder som vidtogs i olika situationer, men något gjordes i de flesta fall, åtgärden var då oftast samtal med föräldrar, förman eller kollegor.

7.3 Anmälningssplikten och försummelse

Jag var i intervjun intresserad av att få synpunkter kring den skyldighet daghemspersonal har att anmäla till barnskyddsmyndigheterna när de vet om ett barn vars rättigheter och behov kan vara äventyrade. Före jag nämnde anmälningssplikten hade alla beskrivit vilka åtgärder de vidtar vid misstänkt försummelse, därefter frågade jag hur allvarlig de anser att en försummelse ska vara för att en barnskyddsanmälan ska övervägas.

Så här svarade en av respondenterna

”Nog ska det ju vara allvarligt. Nog känns det ju så... men inte menar jag att man inte skulle göra det om man tycker att det faktiskt, att det inte hjälper med någon av de här förebyggande insatserna. Så hur snabbt är det då... När man märker att barnet faktiskt far illa. Inte äter, är ledset och att man ser att det är otryggt på alla sätt. Men sedan om det är frågan om något kroppsligt, något sexuellt eller någon riktig åga, att det är frågan om slag och sådant, då tycker jag nog att det är ganska snabbt man måste agera... eller egentligen omedelbart”

Medan en annan uttryckte sig på det här viset

”Jag tycker det att börjar de slå barnen eller någonting, eller när de knuffar undan barnen så kraftigt att de flyger i väggen, då tycker jag att de går för långt. Eller när det är så tillgjort det där, vad ska jag säga, ömhetsbetygelsen under personalens överinseende, men att sen när de tror att personalen inte ser så är det inte alls samma ömhetsbetygelse längre”

Fyra av respondenterna sa att de tror eller tycker att slag, sexuella övergrepp eller grov försummelse ska förekomma innan barnskyddsmyndigheterna kontaktas. Är det frågan om enbart försummelse ska de synas tydligt på barnet att det inte mår bra. Flera påpekade också svårigheterna med att veta var gränsen för att göra en anmälan går, och enbart en nämnde emotionell försummelse som möjlig grund för barnskyddsanmälan.

En sa såhär

”Var går gränsen... nu blev det knepigt. För det där tycker jag är jättesvårt egentligen. Man skulle ju vilja att det skulle vara på riktigt fast samtidigt säger ju socialarbetarna när jag pratar med dem att det är ju bra om det inte är någonting. Jag minns en som jag skötte för några år sedan, då ringde jag, jag har nog ringt flera gånger och diskuterat med socialarbetare och sagt att magkänslan är inte rätt, och p.g.a. att de (föräldrarna) har separerat så har de haft en viss kontakt med dem. De (socialarbetarna) har också upplevt att magkänslan säger någonting, men att inget direkt syns, alltså det där att barnet har kläder från loppis är ju inte en försummelse, ändamålsenliga kläder så är det okej. Men det där... när man TROOR att ett barn far illa, då skulle man behöva anmäla. För jag vet inte, jag tänkte säga tyvärr har jag aldrig anmält, men vi har ett fall där vi vet att vi skulle ha behövt anmäla, men vi visste inte, nu i efterhand vet vi ju mycket mera. Men det är ju lätt när man vet”

Flera av respondenterna uttryckte stor osäkerhet kring när en barnskyddsanmälan blir aktuell. De flesta ville att deras oro skulle gå vidare på något vis, men det var oklart hur och med vem man ska prata. När de diskuterat med kollegor nämnde två av respondenterna att olika åsikter framkommit, och en sa att det då inte är till mycket hjälp för att lindra oron. Frågan när en anmälan bör göras var alltså en svår fråga, alla svar jag fick kom tillsammans med en viss tvekan. En av respondenterna valde att inte svara alls. Jag tolkade det som att det finns en osäkerhet gällande frågan, man vet inte riktigt var som menas med anmälningsplikten och när den gäller.

”... Jag osäker på det där, att när ska man veta var den där gränsen är? Var ska man dra gränsen. Drar man gränsen vid när man har diskuterat med föräldrarna och det inte händer någonting eller då genast, ska man anmäla före eller? Det är lite sådär...”

I teoridelen har jag också tagit upp ”vi väntar och ser” attityden, som man anar att finns inom dagvården idag när det gäller misstankar om att barn far illa (se s. 19). Jag frågade

respondenterna vad de anser om det. Tre ansåg att påståendet stämmer bra överens med verkligheten medan två av de jag intervjuat sa att det är tvärtom.

Så här svarade en på frågan

”Ja alltså, det är precis det, att man har känslan att vad är det som gömmer sig här nu, vad handlar det här om, vad är det här, men tillika känns det som att det inte riktigt är en, eller ÄR det en grund att göra en barnskyddsanmälan? Att magkänslan säger att något är fel, det känns dumt att göra en anmälan på det. När man inte kan säga att det är det här och det här och det här.”

En annan sa så här

”Jag har ju valt att inte blunda, eller ja, man blundar kanske de första gångerna när man anat något, man väntar ju nog, inte ringer man ju med detsamma men ibland så tänker man att tänk om jag har blundat för länge. Och ja... nog är det enkelt att svänga ryggen åt”

Återigen tangerades frågan om när det är befogat att göra en barnskyddsanmälan, och osäkerheten kring frågan. Intressant var de vitt skilda åsikterna, en del var helt på samma linje medan andra sa att det inte är så idag. En av dem som ansåg att man inte väntar och ser i dagvården idag, hänvisade till att man genast tar upp oron med föräldrarna, och sa så här:

”Jag tycker idag att om jag jämför med 20-30 år tillbaka, så tycker jag att det förr var mera det här tankesättet att nog reder det upp sig, men idag är man ju väldigt målinriktad och resultatnriktad att man lägger strax problemet på bordet. Förr pratade man ju inte om saker, det skulle ju bara tystas ner. Så just min generation så tycker jag inte att alls är så att det ska tystas ner, utan mer att det här måste vi göra något åt. Och absolut inte rädsla för att ta upp svåra saker, utan ganska snabbt tar vi nog upp det, tar upp oron”

Mitt syfte med frågan var om man ”väntar och ser” innan man gör en barnskyddsanmälan, vilket jag också försökte understryka under intervjun. De som ansåg att attityden inte finns sa båda att man genast diskuterar med föräldrarna och om det inte hjälper vidtar man andra åtgärder, även barnskyddsanmälan om det krävs. Av de jag intervjuade var det endast en

som hade gjort en barnskyddsanmälan under sitt arbetsverksamma liv och den gällde våldsbrott mot ett barn. Jag frågade respondenterna om de någon gång övervägt att anmäla ett fall och om de anser att det är en hög tröskel för att göra en anmälan, samt vad det i sådana fall kan bero på.

En av respondenterna sa så här

”Ja, tröskeln är nog hög... vet inte vad jag ska säga att det beror på men kanske det där att det är så många som blir engagerade i det och det blir så stor affär av själva anmälan”

Medan en annan sa så här

”Nej... eller ja visst finns det de med hygien och sådant som man kan tycka att är ett gränsfall för att anmäla, men då har man funderat och övervägt och ifall allt det där andra överväger och funkar på något sätt så har jag inte ens tänkt på det då inte. Det har inte varit aktuellt. Man vill nog vara säker iallafall, inte vill man... jag har ju nog på omvägar också hört om sådana (...) som anmält smutsiga kläder och som tyckt att det är vanvård. Då (...) har jag inte alltid varit av samma åsikt. Det kan ju hända att det har varit en bra sak, på ett sätt, för då har ju föräldrarna vaknat och så har ju alla instanser hjälpt till så kanske familjen har mått bättre av det, men jag brukar tänka att skulle man ha kunnat göra på något annat sätt än att anmäla? (...) På ett sätt får man ju lite de där föräldrarna med taggarna utåt då. Så först tycker jag att man ska gå alla andra vägar istället... men det beror ju på ”

De orsaker som respondenterna nämnde till varför det är en hög tröskel för att anmäla framkommer samtliga också i min teoridel i kapitel 4.2.1, om varför försummelse förbises. Därför man kan konstatera att det finns en hög tröskel för att anmäla trots de lagomändringar som skett i syfte att göra det lättare. Ringt barnskyddsmyndigheterna för att diskutera fall och misstankar om barn som far illa har flera av respondenterna gjort. En av dem uppgav att hon genast gör det när hon misstänker något, en annan av respondenterna sa att hon skriver upp sådant som gör att en oro väcks för ett barn, och om föräldrarna tillåtit kontakt med rådgivningen ringer hon och frågar om de märkt något konstigt.

”Jag har också lärt mig att när man lite anar något, skriv ner, och datum, så sen ifall om det är någonting så har man. Men ibland blir man lite rädd för

sig själv också, att man ser sådant som inte finns... Men inte gör det något, om det inte är något är det bara att riva lapparna och tänka tack och lov så var det ingenting.”

Det finns alltså olika uppfattningar angående hur man ska handskas med misstankar om försummelse, och de flesta uttrycker en viss osäkerhet gällande vad som är rätt och var gränsen för anmälan går. Jag vill också dra slutsatsen att tröskeln för att göra en barnskyddsanmälan är hög, trots att den är lagstadgad. Alla respondenter nämnde en gemensam faktor om varför anmälan inte görs, nämligen rädslan för att ha fel. Det är en balansgång och en svår fråga i dagvården, eftersom en ogrundad anmälan också kan ha sina konsekvenser.

Med denna resultatanalys har jag velat belysa de olika åsikter som finns på daghem när det gäller försummelse, olika handlingsmönster vid dess förekomst och det förhållande till anmälningsplikten försummelse har enligt daghemspersonalens uppfattning. Genom att använda mig av många citat har jag velat belysa de åsikter som framkommit och förtydliga mina tolkningar av situationen.

8 Slutdiskussion och kritisk granskning

I det här kapitlet kommer jag att granska den undersökning jag genomfört och jämföra den med min teori. Jag kommer att diskutera de resultat, tolkningar och problem som framkommit i min undersökning, samt hur upplägget såg ut och hur jag kunde ha gjort saker och ting annorlunda. Avslutningsvis kommer jag att kritiskt granska mitt examensarbete och genomförandet av de olika processerna.

Det första temaområdet i både syftesbeskrivningen och resultatanalysen var medvetenhet och uppfattningar om försummelse. Uppfattningarna skiljer sig från person till person, likaså synen på försummelse - hur allvarlig den anses vara. I undersökningen framkom att en av de fem respondenterna trodde att försummelse kunde få samma konsekvenser som sexuella övergrepp och våld mot barn. Det kan få samma konsekvenser, troligt är att försummelse i barndomen påverkar människor upp i vuxen ålder mer än andra typer av övergrepp (se s.13).

Uppfattningarna varierade kraftigt. Det som en betecknade som ”lindrig” försummelse, kallade en annan ”allvarlig” försummelse. Detsamma gäller mina frågor om erfarenheter: det är knappast troligt att en viss typ av försummelse förekommer frekvent på den ena avdelningen men aldrig på den andra, när man jämför personer med lika lång arbetserfarenhet och huruvida de upplevt att barn blivit försummade. Även det här fenomenet framkom i min teoridel - det finns de som inte ser och man måste vara uppmärksam på de tecken som tyder på försummelse för att lägga märke till dem. Emotionell försummelse är enligt teorin svårare att upptäcka, vilket också resultatet i min undersökning visar på, eftersom bara tre av respondenterna under sin yrkeskarriär upplevt att ett barn blivit emotionellt försummat.

Alla respondenter hade upplevt fysiskt eller emotionellt försummade barn under sitt yrkesliv. De hade då vidtagit åtgärder från ”Ta upp oron” programmet som jag beskriver i min teoridel. Samtliga hade även diskuterat med någon. Några av respondenterna hade också pratat med barnen enskilt, vid misstanke om försummelse, och vågat fråga saker som berörde deras hemförhållande, vilket i min teoridel tas upp som en viktig sak för att bekräfta barnet och ingripa när försummelse förekommer. Alla respondenter nämnde diskussionen med kollegorna som något de gör omgående när misstankar kring att ett barn far illa finns, med varierande effekt.

I min teori beskriver jag hur viktigt det är att samarbetet mellan de olika instanserna som barnet kommer i kontakt med fungerar när barn far illa. Respondenterna bekräftade i min undersökning att de samarbetar med andra instanser vid behov eftersom de flesta uppgav att de kontaktat endera rådgivningen eller barnskyddsmyndigheterna för konsultation.

När jag sedan berörde huvudsyftet med mitt lärdomsprov genom att undersöka vilken syn daghemspersonalen har på den lagstadgade anmälningsplikten, samt hur den relaterar till försummelse fick jag en mer entydig uppfattning. Som sagt hade alla upplevt försummelse av olika slag, men bara en hade gjort en barnskyddsanmälan. Den anmälan var heller inte enbart kopplad till försummelse, utan inbegrep också fysiskt våld. Det visar ganska tydligt på att enbart försummelse inte anses vara en tillräcklig grund för att man ska begära utredning från barnskyddsmyndigheterna. Däremot hade nog flera diskuterat med barnskyddsmyndigheterna när misstankar, ibland enbart en ”magkänsla”, sa att något inte står rätt till. Diskussion är naturligtvis bra, men skyldigheten att anmäla kvarstår hos daghemmets personal.

Att samtliga respondenter tar upp svårigheter med föräldrarna var en bekräftelse på att det jag tagit upp i teorin om programmet ”Ta upp oron” verkar fungera också i praktiken. Samarbetet med föräldrarna är kanske det viktigaste av alla, och ingen sa sig uppleva att det är ett problem att ta upp och diskutera svåra saker. Kommunen har också en egen utarbetad modell utgående från de olika orosstadierna i ”Ta upp oron”, där det finns information om vem man kontaktar i vilket skede av oron, exempelvis specialbarnträdgårdslärare vid mindre oro och barnskyddsmyndigheterna direkt när det gäller allvarigare saker. Detta är antagligen anledningen till att flera av respondenterna talat med andra än barnskyddsmyndigheterna i första hand när det gäller försummelse, eftersom den enligt respondentera inte direkt inger någon stor oro.

Det som flera av respondenterna uttryckte ovisshet om, och som även jag under den här processen har frågat mig själv är var gränsen för en anmälan går. I min teori framkommer flera gånger hur viktigt det är att ingripa i tid och vidta åtgärder när misstankar finns. Men misstankar i form av magkänslor, utan att ha något att peka på, vad gör man åt dem? Lagen säger att daghemspersonal är anmälningsskyldig när de får vetskap om ett barn vars behov av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds. Vad bestämmer när det kräver det? Man kan förstå respondenternas osäkerhet gällande var gränsen går.

Lagen säger sin sak, men när det gäller försummelse lämnar det ändå många frågor obesvarade. Är det ens möjligt att dra en gräns, kunde lagen vara mera specifik? Det är kanske en sådan sak som man måste avgöra från fall till fall. Då ställer jag mig också frågan, huruvida en ”Vi väntar och ser” attityd är något som helt enkelt behövs i vissa fall? En barnskyddsanmälan rör upp många känslor, speciellt hos föräldrarna, och påverkar därmed både barnen samt relationen och det viktiga samarbetet med daghemspersonal. Om det i familjen inte finns något som ligger som grund för barnskyddsarbete, om anmälningen beror på misstolkningar eller tillfälligheter från daghemmets sida, gör man kanske mera skada än nytta. Man kan också lura sig själv. Att vänta och se, skriva upp det man observerat och det som frambringat oro, samt diskutera med kollegor eller andra inom det egna teamet, och med föräldrarna - kan det vara en ”vi väntar och ser” attityd, som ibland är acceptabel? Det finns problem hur man än vänder och vrider på frågeställningarna. Man kan iallafall konstatera att attityden ”Vi väntar och ser” förekommer i dagvården. Tre av respondenterna höll med om påståendet, och beklagade att det är på det sättet. De förhållanden barnen lever i kan vara så allvarliga att de inte har tid att vänta, och då kan en sådan attityd vara ödesdiger. Oberoende om man anser att det är

befogat att vänta och se i vissa sammanhang, är det ett faktum att man alltför ofta väntar för länge.

Samtidigt kan man se det ur den synvinkeln att kommunen i fråga följer ”Ta upp oron” som utvecklats på statligt håll. Enligt de orostudier programmet är uppdelat i ska daghemspersonalen diskutera med vårdnadshavare, kollegor och det egna teamet samt ha tilltro till de egna resurserna så långt som möjligt. Allteftersom som oron ökar eller de egna möjligheterna känns otillräckliga ska tilläggsresurser begäras. Programmet upplevs vara väldigt bra och under undersökningen fick jag en odelat positiv bild av hur det fungerar. Försummelse av barn placeras in som ett orosmoment enligt den utformade modellen, men jag ifrågasätter om de placeras i den allvarlighetsgrad den borde. Jag upplevde att man placerar ett första tecken på försummelse under kategorin ”lite bekymrad” och att man, ännu i det skedet, är ganska långt ifrån att begära stöd från barnskyddsmyndigheterna.

Därmed konstaterar jag att det är synen på försummelse som behöver skärpas och kunskapen kring den utökas. Ingen är ”lite bekymrad” om ett barn säger att en förälder slagit det, då tror jag nog att åtgärder vidtas och barnskyddsmyndigheterna kontaktas med det samma, men det samma händer inte alltid om ett barn säger att det inte fått mat hemma. Båda företeelserna kan vara misstag, misstolkningar eller engångsföreteelser, men det kan lika gärna vara något som sker fortlöpande. Det kan vara något som barnet nämner en gång och aldrig igen. Företeelserna kan båda vara tecken på allvarliga omständigheter i hemmet som kan ge barnet livslånga konsekvenser. Ändå är uppfattningen och inställningen så olika.

Enligt mina teoretiska utgångspunkter anmäler daghemspersonalen för sent, eftersom de gärna vill utreda huruvida barnet är i behov av barnskydd. Det är daghemspersonalens skyldighet att anmäla till barnskyddsmyndigheterna när ett barn far illa och barnets utveckling äventyras, och sedan är det barnskyddsmyndigheternas uppgift att utreda. De av respondenterna som ansåg att en ”Vi väntar och ser” attityd inte förekommer hade nog också de uppmärksammat fall av försummelse, och tagit upp sin oro med föräldrarna. Därför ansåg de sig ha gjort vad de behövde och inte väntat. De ansåg inte att de tecken på försummelse de observerat hade utgjort någon grund för vidare åtgärder.

Återigen konstaterar jag att min centrala frågeställning är huruvida kunskapen kring försummelse och den skada den kan utgöra är tillräcklig idag, inte bara bland daghemspersonal, utan överlag i samhället. Jag tror att vi fortfarande måste arbeta med denna fråga. Försummelse uppmärksammas inte alls på samma sätt som övriga

kränkningar av barn, men för några tiotals år sedan gjorde inte barnaga det heller, vilket förhoppningsvis antyder att vi är på rätt väg. Försummelsen kan dock ha så allvarliga konsekvenser och är så tätt sammankopplat med de övriga misshandelsformerna, att jag tycker att mera uppmärksamhet borde riktas mot problematiken, och att kunskapen borde utökas.

När jag kritiskt granskat mitt arbete är det främst intervjuerna jag skulle ha gjort annorlunda. Jag hade inte skickat ut frågorna på förhand, vilket jag troligtvis skulle göra en annan gång. Tanken med att inte skicka ut frågorna på förhand var att jag skulle få spontana och ärliga svar, framom genomtänka och välformulerade svar som förskönar verkligheten. Om verkligheten är att daghemspersonal inte känner till sin anmälningsplikt eller de tecken som tyder på försummelse så ville jag att det skulle framkomma. Denna taktik fungerade på gott och ont: svaren blev spontana, men respondenterna hann inte tänka efter på samma sätt. Skulle de ha fått frågorna på förhand kanske fler skulle ha kommit på att de nog sett ett fall av misstänkt försummelse, något som de kanske inte kom i håg under en kort intervju. Ett par av respondenterna bad också att få läsa igenom frågorna innan intervjun startade, vilket de självklart fick göra.

En annan sak som kunde ha gjorts annorlunda var upplägget på intervjufrågorna. Nu hade jag väldigt korta och öppna frågor och en öppen intervju där respondenterna själva fick styra det de hade intresse av att berätta om. Jag skulle gärna ha velat nå kärnan och få helhetsbilden i hur de ser på försummelse, jag upplevde att samma intervju för en person hade en helt annan innerbörd för en annan, en del av respondenterna uppfattade det som att frågorna gällde hur de gör ”praktiskt” med klädtvätt och sådant, medan andra tolkade det så som jag hade tänkt, nämligen hur de mer långsiktigt stöder barnet och följer upp dess mående. Jag hade inte tänkt på hur frågorna kunde tolkas annorlunda, och blev därför förvånad över svar gällande utlånande av kläder, klädtvätt osv. I övrigt är jag nöjd över intervjuens genomförande, jag kunde eventuellt ha fokuserat mera på emotionell försummelse och förklarat alla begrepp (vad lagen säger om anmälningsplikten etc.) för att få en annan vinkling på resultatet. Mitt syfte med intervjun uppfylldes iallafall, men som ovan intervjuare ser man redan hur man kan göra det annorlunda och kanske bättre nästa gång.

När det gäller min teoridel hade jag gärna haft flera källor att utgå ifrån, men det var svårt att hitta vetenskaplig litteratur gällande försummelse. Därför har jag till största delen baserat min teoridel på ”Lapsen kaltoinkohtelu” med Annlis Söderholm som en av

huvudförfattarna. Boken innehåller många vetenskapliga hänvisningar och delger aktuell forskning inom ämnet, den är dessutom finsk och har finsk lagstiftning som grund. Därför uppfyller den, enligt mig, kraven för att fungera som huvudsaklig källa i mitt examensarbete. Jag har också deltagit i ett seminarium där Söderholm föreläste om försummelse, och fick därifrån en ytterligare fördjupad bild av ämnet, dess tecken och skadeverkningar. I övrigt strävade jag efter att använda så mångsidiga källor som möjligt och ha en tydlig uppdelning av arbetet, enligt en logisk struktur. Som motvikt till lagar och teoretiska fakta ville jag också ha med en praktisk vinkling för hur man i det verkliga livet på daghem kan hjälpa barn som misstänks vara utsatta för försummelse. Det tycker jag att jag lyckats bra med.

Ämnet är intressant och samtidigt skrämmande. Försummelse är definitivt en sak som behöver lyftas upp på bordet och ses på med lika allvarliga ögon som på sexuella övergrepp och fysisk misshandel. De kan ha samma konsekvenser, så varför hålls försummelsen i skymundan? Varför forskas det inte mer i det? Det är ett dolt problem, det är ett stort problem och något som många barn lever med utan att veta om att något är fel.

De utsatta barnen ligger mig varmt om hjärtat. Under mina studier och praktiska studieveckor på daghem formades tesen för mig själv. Vad gör man åt de här fallen, när en misstanke finns om att något inte står rätt till? Väntar man bara och ser? Jag frågade en av mina handledare och fick ett bekräftande svar. Där föddes idén till det här arbetet. Ämnet är stort och behöver uppmärksammas mera och det vill jag arbeta för.

Litteratur

- Borge, A. (2011): *Resiliens – Risk och sund utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Broberg, M. Hagström, B. & Broberg, A. (2012): *Anknytning i förskolan: Vikten av trygghet för lek och lärande*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Cantell, H. (2010): *Ratkaiseva vuorovaikutus - Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Carlsson, B. (1991): *Kvalitativa forskningsmetoder – för medicin och beteendevetenskap*. Falköping: Almqvist & Wiksell.
- Dalen, M. (2004): *Intervju som metod*. Oslo: Universitetsförlaget.
- Dyregrov, A. (2010): *Barn och trauma*. Lund: Studentlitteratur.
- Ellneby Y. & Von Hilgers B. (2010): *Att samtala med barn – genom att lyssna med fyra öron*. Stockholm: Natur & kultur.
- Erikson E & Arnkil T. (2007): *Ta upp oron - En handbok i tidiga dialoger*. Vaajakoski: Stakes.
- Fledderjohann, J. & Johnson, D. (2012): What predict the actions taken toward observed child neglect? The influence of community context and bystander characteristics. *Social Science Quarterly (Wiley-Blackwell)*, Vol. 93 (4), 1030-1052.
- Förenta nationernas barnkonvention (u.å). www.barnkonventionen.se/wp-content/uploads/2009/07/Barnkonventionenfullversion.pdf (hämtat 13.3.2014).
- Gustafsson, L. (2011): *Förskolebarnets mänskliga rättigheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Harju, A., Tallberg-Broman, I., Balldin, J., Bokström, P., Bouakaz, L., Enö, M., Jonsdottir, F., Ljungberg, C., Markström, A-M., Nyberg, E., Nyrén, L., Olsson, M., Sandell, A., Sarkadi, A., Vallberg, Roth, A-C., (2013): *Föräldrar, förskola och skola – om mångfald, makt och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Hindberg, B. (2005): *Sårbara barn – att vara liten, misshandlad och försummad*. Växjö: Förlagshuset Gothia.

- Holme, I.M. & Solvang, B.K. (1997): *Forskningsmetodik- om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Iffland, B., Brähler, E., Neuner, F., Häuser, W., & Glaesmer, H. (2013): Frequency of child maltreatment in a representative sample of the German population. *BMC public health*, vol. 13 (1), 1-12.
- Karlsson, K. (2012): *Anknytning - om att tolka samspelet mellan föräldrar och barn*. Göteborg: Gothia förlag.
- Kihlblom, M., Lidholt, B. & Niss, G. (2009): *Förskola för de allra minsta- på gott och ont*. Stockholm: Carlssons.
- Killén, K. (2000): *Barndomen vara i generationer- Om förebyggande arbete med utsatta familjer*. Oslo: kommuneförlaget AS.
- Killén, K. (2009): *Barndomen vara i generationer- Om förebyggande arbete med utsatta familjer*. Lund: Studentlitteratur.
- Mahkonen, S. (2012): *Päivähoito ja laki*. Helsinki: Edita.
- Marklund, K. (red.), Andershed, A-K, Andershed, H., Kallan, M., Kouvonen, P., Ogden, T., Oldrup-Hjort, H., Sundell, K., Simic, N. (red) & Söderström, E. (2012): *Nordens barn – Tidiga insatser för barn och familjer*. Ineko: Nordens välfärdscenter.
- Mattila, L. (2012): *Att förebygga livslångt utanförskap – En handbok för vuxenvärlden runt utsatta barn och ungdomar*. Stockholm: Ungdomar AB.
- Norman, R., Byambaa, M., Rumna, D., Butchart, A., Scott, J. & Vos, T. (2012): The long-term Health consequences of child physical abuse, emotional abuse, and neglect: A systematic review and metanalysis. *PLos medicine*, vol. 9 (11), 1-31.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011): *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Räty, T. (2008): *Uusi lastensuojelulaki*. Helsinki: Edita.
- Räty, T. (2010): *Lastensuojelulaki – käytäntö ja soveltaminen*. Helsinki: Edita.
- Skerfving, A. (2005): *Att synliggöra de osynliga barnen – om barn till psykiskt sjuka föräldrar*. Göteborg: Förlagshuset Gothia.

Stakes. (2005): *Grunderna för planen för småbarnsfostran*. Vaajakoski: Stakes handböcker.

Söderholm, A., (toim.), Kivitie-Kallio, S., (toim.), Alapulli, H., Autti-Rämö, I., Bardy, M., Forsberg, H., Föhr, A., Gottberg, E., Heino, T., Jaarto, M., Joki-Erkkilä, M., Kallio, P., Kaltiala-Heino, R., Karjalainen, R., Karkola, K., Kauppi, A., Koskinen, S., Lammi-Taskula, J., Linnas, H., Luonamaa, R., Mäkela, J., Oranen, M., Pietilä, I., Pihko, H., Politi, J., Rautava, M., Samli, M., Salo, S., Sauli, H., Sinkkonen, J., Solantos, T., Sumia, M., Tolvanen, K., Tupola, S., Vala, U., Valanne, L., Vuento, M. (2012); *Lapsen Kالتوinkohtelu*. Helsinki: Duodecim

Steven L. & Otterman, G (u.å): *Våga se, Våga agera*. Stockholm: Stiftelsen allmänna barnhuset.

Taskinen, S. (Red.), (2004): *Sexuellt utnyttjande och misshandel av barn – rekommendationer om förfaringssätt för personal inom social- och hälsovården*. Saarijärvi: Stakes handböcker.

Trost, J. (2005): *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Finlands författningssamling

Barnskyddslagen 13.4.2007/417 www.finlex.fi (hämtat 13.3.2014)

Strafflagen 19.12.1889/39 www.finlex.fi (hämtat 13.3.2014)

Lag om barndagvård 19.1.1973/36 www.finlex.fi (hämtat 13.3.2014).

Bekymmerszonerna (Erikson E & Arnkil T. (2007): *Ta upp oron - En handbok i tidiga dialoger*. Vaajakoski: Stakes.)

BE- KYMMERS- FRITT TILLSTÅND	LITEN ORO		GRÅ ZONEN		STOR ORO	
	1	2	3	4	5	6
Inte bekymrad alls	En aning bekymrad eller ibland förvånad; stark tilltro till de egna möjligheterna.	Upprepade gånger bekymrad eller förvånad; god tilltro till de egna möjligheterna. Har övervägt behovet av att sätta in mera resurser.	Växande bekymmer. Tilltron till de egna möjligheterna försvagas. Överväger att be om tilläggsresurser och öka kontrollen.	Stora bekymmer; De egna resurserna börjar ta slut. Känner klart att det finns ett behov av tilläggsresurser och ökad kontroll.	Stora och ständiga bekymmer: Barnet i farozonen. Svårt att själv finna utvägar. Tilläggsresurser och kontroll måste sättas in genast.	Mycket stora bekymmer: barnet i omedelbar fara. Omöjligt att själv finna utvägar. En förändring av barnets situation måste fås till stånd genast.

Intervjufrågor

- Vilken är din utbildning?
- Hur lång arbetserfarenhet inom barnomsorgen har du?
- Hur gamla är barnen på din avdelning?
- Vilka är dina huvudsakliga uppgifter?

Allmänt om försummelse

- Hur skulle du beskriva vad försummelse av barn är?
- Anser du att försummelse kan vara lika allvarligt som sexuella övergrepp eller våldsbrott mot barn?

Fysisk försummelse

- Har du upplevt att ett barn blivit fysiskt försummat, t.ex. inte haft rena, hela och ändamålsenliga kläder, inte fått tillräcklig/näringsrik mat eller haft bristfälliga boendeförhållanden? *Ge gärna exempel*
- Hur märkte/fick du reda på det?
- Om du upplevt det, hur handlade du i situationen/Hur skulle du handla?

Emotionell försummelse

- Har du upplevt att ett barn blivit emotionellt försummat, där någon av föräldrarna t.ex. har en negativ uppfattning om barnet, inte visar uttryck för kärlek eller inte kan skilja på barnets verklighet och egna önskningar?
- Hur märkte/fick du reda på det?
- Om du upplevt det, hur handlade du i situationen/Hur skulle du handla?

Anmälningssplikt

- När tycker du att försummelse är tillräckligt allvarlig för att åtgärder bör vidtas?
Vilka åtgärder?

- När bör anmälan till barnskyddsmyndigheterna övervägas enligt dig?
- Har du gjort en barnskyddsanmälan? Hur upplevde du det?
- Anser du att tröskeln är hög för att göra en barnskyddsanmälan? Varför?
- Man anar att det idag finns en ”vi väntar och ser” attityd inom dagvården när det gäller misstankar om att ett barn far illa? Vad anser du om det?
- Vilka riktlinjer finns på din enhet gällande barn som far illa?

Dagvården

- Tar du svåra saker till tals i barngrupp/på samling, ex. familjevåld eller missbruk?
Varför/varför inte?
- Hur bemöter du barn som du misstänker har svårigheter i hemförhållandet?

